

Maria Y. Kraar

DOOR DE MENSCHEN VERSTOOTEN,
MAAR DOOR GOD AANGENOMEN
door
Wilha Riem Vis

ZONDAERSCHOOL
DEERD

NIJKERK, G. F. CALLENBACH

Door de menschen verstooten,
maar door God aangenomen.

Een op waarheid gegrond verhaal uit de laatste
Jodenvervolging in Rusland.

DOOR

WILH^A. RIEM VIS.

Schrijfster van „Vaska en Arina,” „In Ballingschap,” „De Goudzoekers,” enz.

NIJKERK,
G. F. CALLENBACH.

I.

H

et was kort voor Kerstmis en vinnig koud.

De straten waren bedekt met een dikke laag sneeuw en het wemelde in Petersburg van groote en kleine sleden, die, door drie vlugge paardjes voortgetrokken, zich in vliegende vaart, onder luid geklingel van belletjes, een weg baanden tusschen de voetgangers door, of langzaam heen en weer reden, totdat de een of ander aan den drang van den koetsier gehoor gaf, en er in stapte. Dit deed ook een net gekleed burgerman, wiens gelaatstrekken duidelijk zijn Israëlitische afkomst verrieden. Blijkbaar had hij groote haast, zoodat hij zich nauwelijks den tijd gunde om, wat iedereen deed, op den verlangden vrachtprijs af te dingen; en het gaf hem zichtbaar genoeg, dat de voerman zijn „beestjes” herhaaldelijk tot spoed aanzette.

Een kwartier ongeveer gleed het lichte voertuigje over het gladde sneeuwdek voort, toen het stilhield voor een winkeltje, waarin een bonte mengelmoes van koopwaren lag uitgesteld, terwijl er voor het

tamelijk vuile vensterglas op een groot stuk papier te lezen stond: „Ongeregelde goederen tegen ongekend lage prijzen.” Achter de toonbank stond een knaap van omstreeks twaalf jaar, die er bleek en lijdend uitzag.

„Goejen dag, Mozes of Nathan, hoe heet je,” sprak de Israëliet, die uitgestapt en binnengetreden was, terwijl hij den jongen slechts in 't voorbijgaan aanzag, „ik ben oom Simon; kan ik je vader daar vinden?” Dit zeggende wees hij naar een lage onderdeur en stapte er meteen naar toe, om die te openen. Het gelaat van den knaap teekende eensklaps groote belangstelling. „Oom Simon?” sprak hij, „wat zal vader blij wezen!” Meteen duwde hij de aangewezen deur open, liep zonder gedruisch te maken naar binnen, en begaf zich zacht naar het achtereind der tamelijk donkere kamer, waar een ledikant stond met een bontgekleurd gordijn er voor. Haastig schoof hij het een weinig op zij, waardoor het gelaat zichtbaar werd van een man, op wien hij sprekend geleek, en die blijkbaar zeer ziek was.

„Wat is er Mozes?” vroeg de kranke met een poging om zich op te richten, die echter mislukte.

„Oom Simon is gekomen, Vader!” was het fluisterend antwoord, „kijk daar is hij.” Het doodelijk bleek, waarmee 't gelaat van den kranke overtoegen was, werd eensklaps rood gekleurd; de donkere, holle oogen begonnen te schitteren en opnieuw trachtte de man overeind te komen, waarbij hij thans door zijn zcøntje werd geholpen.

„Blijf rustig liggen, Nathan! ik zal een stoel nemen

en bij je komen zitten," sprak nu de persoon, als oom Simon aangeduid, terwijl hij de daad bij het woord voegde en naast het bed plaats nam; „wat zegt de dokter?"

„Dat ik binnen een paar dagen sterven moet!" Een diepe zucht volgde op deze woorden, die met moeite en door kuchen afgebroken, werden uitgesproken; en het oog van den zieke, waarin doffe moedeloosheid te lezen stond, vestigde zich met een onderzoekenden blik op den vrager, die nu ernstig voor zich keek. Deze was zijn jongere en eenige broeder, sedert een vijftal jaren in Moskou woonachtig, in welken tijd zij elkander in 't geheel niet gezien en slechts zelden geschreven hadden; en ook thans zou er nog geen ontmoeting tusschen hen beiden hebben plaats gehad, zoo Nathan zijn broeder niet per telegram verzocht had terstond over te komen. Toch hadden zij te voren altijd zeer vertrouwelijk met elkander omgegaan, en geen jaar was er verlopen, zonder dat zij elkaar tenminste eenmaal gezien hadden; maar er was een groote verwijdering tusschen hen ontstaan, doordien de jongste het geloof zijner vaderen prijs gegeven en zich bij de Staatskerk gevoegd had. Niet zoozeer uit beginsel had hij dit gedaan, als wel om beter vooruit te kunnen komen in de wereld, en niet door allerlei lastige bepalingen in zijn maatschappelijke loopbaan belemmerd te worden. Zoo wilde hij gaarne in Petersburg of in Moskou wonen, en als Israëliet zou hem dit niet vergund zijn geworden, tenzij hij, evenals bijvoorbeeld zijn broeder, vijf en twintig jaar in 's lands

dienst geweest was en zich daardoor met andere bevoorrechten, zooals kooplieden van den eersten rang of geleerden, dat recht verworven had. Ook waren er verscheidene beroepen en bedrijven, die door Joden in Rusland niet uitgeoefend mochten worden, of slechts binnen de grenzen van hun eigen gebied, gelijk dit ook thans nog het geval is. En toen nu in 1882 nog de zoogenaamde Meiwetten verschenen, waardoor de vrijheid van Israëls nakomelingen nog veel meer beperkt werd, besloot Simon, wiens godsdienst toch slechts in het waarnemen van uiterlijke plechtigheden bestond, zonder dat zijn hart er eenigszins in deel nam, het knellende juk af te werpen, door zich te laten doopen. Wat deed de naam er toe, zoo redeneerde hij, als men maar braaf en rechtschapen bleef? En Jehovah zou het hem toch niet kwalijk nemen, dat hij voor vrouw en kinderen naar behooren wilde zorg dragen, wat hem als Israëliet hoe langer hoe minder mogelijk gemaakt werd. „Moest men niet de omstandigheden in acht nemen en zich daarnaar schikken?” Zeker had onze Simon nooit de geschiedenis van Daniël gelezen, die veel liever rijkdom, eer en aanzien wilde verliezen, ja zelfs zijn leven, dan zich in eenig opzicht te schikken naar de omstandigheden, waar het God en Zijn dienst betrof. In elk geval begreep noch bezat hij iets van het geloof en den geest, waardoor deze getrouwe dienstknecht des Heeren geleid werd, en was hij geheel en al onkundig omtrent de gedachten van God, zooals ons die in Zijn Woord zijn geopenbaard.

Wat Nathan betrof, hij nam het ook niet zoo heel nauw met het dienen van God, maar toch had hij liever de grootste schade willen lijden, dan zich ooit met die afgodendienaars, zooals hij, en niet ten onrechte, de hem omringende christenen noemde, te willen vereenigen. Knielden zij niet neder voor beelden, en bewezen zij niet goddelijke eer aan menschen? Hoe kon Jehovah dat dulden! Zeker, Hij zou hen eenmaal vreeselijk straffen, en ook allen, die er, zij het slechts voor den vorm, aan meegedaan hadden. Tevergeefs evenwel had hij herhaaldelijk hierover gesproken met zijn broeder, die hem slechts met een onverschillig schouderophalen had geantwoord, waarna hij weinig lust meer gevoelde hem op te zoeken of briefwisseling met hem te houden, daar zijn ergernis en afkeer er slechts te meer door werden opgewekt.

Nu echter lag hij daar in 't aangezicht van den dood, en zijn beide zoontjes zouden weldra weezen zijn, want ook hun moeder was, eenige jaren te voren reeds, gestorven. Wat moesten de arme kinderen, die immers nog te jong waren, om alleen hun weg door het leven te vinden, beginnen, als hij er niet meer zijn zou? Familie hadden zij niet, behalve oom Simon en de zijnen, en wie anders zou zich over hen willen ontfermen? Onder de weinige kennissen, die hij in Petersburg had, was er geen, van wien hij zoo iets verwachten kon. Bovendien wilde hij zoo gaarne, dat Mozes en Nathan te zamen bleven, dan konden zij elkander tot steun en tot troost wezen, wanneer hen wellicht leed geschiedde, of als men trachten

mocht hen ontrouw te doen worden aan het geloof hunner vaderen. Zij zouden elkander er aan herinneren, wat hij hen zoo vaak had voorgehouden, en uit liefde tot hem, weerstand blijven bieden. Na lang beraad was hij eindelijk tot het besluit gekomen, zijn broeder Simon, dien hij toch ook vurig verlangde nog eens te zien, eer hij stierf, de zaak voor te stellen, en hem te smeeken niet alleen, de kinderen tot zich te nemen, waartoe hij — dit geloofde Nathan stellig — gemakkelijk te bewegen zou zijn, maar ook te beloven, dat hij hen geheel naar Joodsche wijze zou laten groot brengen. Wilde Simon dit doen, dan zou hij zijn hoofd gerust neerleggen, want niettegenstaande zijns broeders afval, vertrouwde hij toch op diens woord en belofte; terwijl hij zich tevens verzekerd hield, dat zijn jongens goed behandeld zouden worden, ook door hun tante, die zacht van aard was en alles goedvond, wat haar echtgenoot deed.

„Het is voor mijn jongens het ergste,” hernam de zieke, toen Simon het stilzwijgen bewaarde; en opnieuw wierp hij een angstig onderzoekenden blik op zijn broeder. Nog zweeg deze, hoewel er een uitdrukking van medelijden en droefheid op zijn gelaat zichtbaar werd, en zijn oog niet zonder teederheid op den spreker rustte. Hierdoor aangemoedigd, ging Nathan voort: „Ik heb niet veel kunnen besparen; nauwelijks drie honderd gulden; — zoudt gij de kinderen daarvoor eenige jaren bij u in huis willen nemen, Simon, tot zij in staat zullen zijn op de een of andere wijze hun brood te verdienen?”

„Nee, dat niet, Nathan.”

Schrik en teleurstelling teekenden zich op het ge-
laat van den zieke.

„Wel wil ik dat geld voor hen bewaren,” hernam hij met een glimlach, „maar het als vergoeding aan-
nemen niet, want ik heb het volstrekt niet noodig,
het gaat mij goed. Ook ben ik bereid uw jongens bij
mij in huis te nemen, zoolang zij niet voor zichzelf
kunnen zorgen, maar ik dacht, dat gij . . .”

Aarzelend hield hij op.

„Ja, ja,” zei Nathan, „ik begrijp u; — maar
luister!” Dit zeggende, wenkte hij met de hand, dat
zijn broeder dichterbij hem zou komen, waaraan deze
terstond voldeed. „Wilt gij er voor zorgen, dat zij
getrouw aan hun godsdienst blijven, en nimmer . . .
afvallig worden? ik smeed er u om.”

Met inspanning van alle krachten had Nathan deze
woorden uitgesproken en uitgeput zonk zijn hoofd
thans op het kussen neder.

„Voor zoover het van mij en mijn huisgezin zal
afhangen, wil ik er voor instaan,” sprak Simon, „leg
daar gerust uw hoofd op neer, Nathan.”

Met een blik vol dankbaarheid zag de aangesprokene
tot hem op, en drukte hem daarna stilzwijgend de
hand.

Op dit oogenblik trad Mozes weer binnen, en nu
gevolgd door een anderen knaap, een paar jaar jonger
dan hij, naar het scheen.

„Nathan,” sprak de zieke zacht, zoodra hij hem in
’t oog kreeg, „Nathan, kom eens hier!”

In een oogwenk was de aangesprokene bij het bed en zag hij met zijn schitterende oogen zijn vader vragend aan. Deze trok hem dichter naar zich toe, beschouwde hem met innig welgevallen en de magere hand over zijn donkeren krullebol strijkend, wilde hij iets zeggen; maar hevige aandoening scheen hem dit te beletten. Nogmaals opende hij den mond, toen eensklaps zijn hoofd achterover zonk en de knaap hem met een uitroep van schrik losliet.

„Nu reeds?” mompelde oom Simon, die terstond naderbij trad en zich over zijn broeder heenboog. „Loop een van beiden eens gauw naar den dokter!” sprak hij daarna overluid, terwijl hij zich even omkeerde.

Nauwelijks had hij die woorden uitgesproken, of te zamen waren zij de deur reeds uitgesneld. Ook dacht Mozes er niet aan, dat het winkeltje nu zonder toezicht bleef, waarin hij sedert eenige maanden de plaats van zijn vader ingenomen had; en hoe zorgzaam anders ook, nu bezielde hem slechts ééne gedachte: zoo spoedig mogelijk het huis van den dokter te bereiken. Doch Nathan, veel sterker en gezonder dan hij, was hem al heel gauw een eind vooruit, waarna hij, ziende dat het vergeefsche moeite was zich verder in te spannen, den wedloop opgaf en langzaam terugkeerde.

Een kwartier later wisten de arme jongens, dat hun vader voor goed was heengegaan; en in hun bittere droefheid was er niemand, die hen troostte. Oom Simon had het te druk met de toebereidselen voor

de begrafenis en het in orde brengen van zijn broeders zaken, om veel op hen te letten; ook wist hij niets te bedenken om tot hen te zeggen, dan dat zij trachten moesten zich in het onvermijdelijke te schikken. Immers „den God aller vertroosting” kende hij slechts bij naam en van Zijne ontfermende liefde wist hij niet te spreken, veel minder had hij die voor zijne ziel ervaren. En de bezoekers, die er kwamen vervulden slechts het huis met ’t uiten hunner werkelijke of voorgewende smart, door luid gejammer en geweën, gelijk dit bij de Israëlieten de gewoonte is. Toch brak er voor de jongens een lichtstraal door de donkere wolken heen, toen zij hoorden, dat oom Simon hen meenemen zou naar Moskou. Welk kind toch haakt niet naar verandering en voelt zich het hart niet sneller kloppen van blijde verwachting, zelfs te midden der grootste droefheid, wanneer het zich een nieuw vooruitzicht geopend ziet in de wereld, die het nog van de schoonste zijde tegenlacht? Zelfs Mozes, die minder vurig van aard was dan zijn broertje en meer geneigd om zich aan zijn droefheid over te geven, werd door dit denkbeeld aangetrokken en kon niet nalaten er nu en dan een fluisterend gesprek over aan te knopen, waarbij dan zijn gelaat onwillekeurig een minder treurige uitdrukking aannam. En hoezeer zij ook hun vader hadden liefgehad, toch werd de gedachte aan hem voor een poosje geheel verdrongen, toen zij eenige dagen later met hun oom naar het spoorwegstation stapten en de reis werkelijk een aanvang nam.

Weinig dachten zij, dat er weldra een andere reis op volgen zou, die hen met vele anderen aan den grootsten jammer en ellende ten prooi geven zou, ofschoon de Heer, dien zij niet kenden, er toch Zijn liefdevolle bedoelingen mee had.

II.

„Ik ben van morgen even bij je zuster aan geweest, Levi; haar man is gisteren avond weer thuisgekomen.”

„Zoo? En?”

„Zijn broeder is overleden, en hij heeft de twee kinderen met zich hierheen gebracht.”

„Om ze bij zich te houden?”

„Ja, dat schijnt hij van plan te wezen, en Sara heeft er ook niets op tegen; — maar wordt het geen tijd om Alexis te gaan halen, man?”

„Ik wilde mij juist gaan klaarmaken; mij dunkt, ik moest zijn bouffante maar meenemen; hij had het vanmorgen wat koud onderweg. — Nu, tot straks.”

Dit gesprek werd gevoerd tusschen een tamelijk bejaard man, wiens gelaatstrekken zeer duidelijk zijn joodsche afkomst verrieden, en zijn jongere vrouw, die echter niet tot de nakomelingen van Abraham behoorde; en in zekeren zin toch ook wel, want zij was een ware christin, een geloovige in den rechten

zin van het woord; en in Gal. III : 7 lezen wij: „Erkent dan, dat zij, die uit het geloof zijn, Abrahams kinderen zijn.”

Zij was geboren in Berlijn, waar hare familie nog woonde, en waar zij ook haar man had leeren kennen, die daar een manufactuurzaak deed. Zeer tegen den zin harer ouders was zij met hem in 't huwelijk getreden en een jaar later naar Rusland vertrokken, waar zijn hulp verlangd werd door zijn ouden vader, die kort daarna overleed. Volgens recht mochten zij zich daar nergens anders vestigen dan in 't Joden-gebied; doch door medewerking van zijn zwager Simon, dien wij in het vorige hoofdstuk hebben leeren kennen, was het hun daarna oogluikend toegelaten in Moskou te wonen, waar het hen zeer voorspoedig ging, wat het tijdelijke betrof. Ook was hun echt intusschen gezegend geworden met de geboorte van een zoontje; een lief kind, maar zwak en ziekelijk. En al naarmate zij zich meer met al de liefde hunner ziel aan het knaapje hechtten, werd de hoop het te mogen behouden geringer. Gedurig werden zij geslingerd tusschen hoop en vrees, en dit was oorzaak, dat de moeder hulp en troost ging zoeken bij den trouwen Heiland, over wien zij zoo menigmaal had hooren spreken maar dien zij den rug had toegekeerd, om eigen zin en wil te kunnen volgen. Doch „Hij doet niet met ons naar onze zonden, en Hij vergeldt ons niet naar onze ongerechtigheden;” integendeel, zijne vreugde bestaat in zegenen, en het is zoo waar, wat het volgende lied ons zegt:

„De dierbre Heiland,
 Roept zondaars nu,
 Schoon vaak verworpen,
 Nochtans roept Hij u.
 Jezus roept u, zondaar, hoor Hem;
 Zie Hem wachtend staan!
 Schoon gij ver zijt afgedwaald,
 Nochtans neemt u Jezus aan.”

Ja, dit ondervond ook zij, en haar hart werd vervuld met blijdschap en vrede, niettegenstaande de gevolgen van haar eigenwil en ongehoorzaamheid aan haar ouders niet uitbleven, zooals dit verhaal ons zal doen zien. Evenwel de Heer verhoorde hare gebeden ten opzichte van haar zoontje, zoodat haar man zijn opvoeding geheel aan haar overliet, en hij er volstrekt niet op aandrong, dat Alexis in den Joodschen godsdienst onderwezen zou worden. Dit was haar een groote verlichting, en menigmaal dankte zij in stilte den Heer, die haar de vreeselijke smart wilde besparen, dat haar eenig, geliefd kind den naam van haar dierbaren Heer en Heiland zou leeren vervloeken en smaden. Zonder tegenstand te ondervinden kon zij hem vertellen en voorlezen van den Goeden Herder, die ook haar had opgezocht; en dit zelfs in tegenwoordigheid van haar echtgenoot, die er zich volstrekt niet om scheen te bekommeren. Was het onverschilligheid, of hield hij zich in zijn hart overtuigd, dat Jezus toch eigenlijk wel de beloofde Messias was? Zij kon het niet te weten komen, want hij liet er zich volstrekt niet over uit, en bleef intusschen ge-

riep hij uit, meteen opspringend om haar tegen te snellen; maar zonder veel op hem te letten, zeer tegen haar gewoonte, liep de bedoelde persoon door, groette haar broeder en schoonzuster, en nam toen met een bedrukt gezicht plaats op de eerste stoel de beste, die zij aantrof.

„Heb je 't al gehoord, Levi?” zoo begon zij, maar de aangesprokene legde den vinger op den mond ten teeken, dat zij niet voortgaan zou, en wendde daarbij het hoofd even in de richting, waar Alexis een weinig teleurgesteld naar zijn tante stond te kijken.

„Ga nu eens netjes je speelgoed opbergen in 't kamertje,” zei Moscovitz, zijn zoontje aanziende en zijn vrouw meteen een wenk gevend, „dan kom ik straks eens kijken, of het alles in orde is.” Zonder tegenspreken, maar toch een weinig schoorvoetend ging Alexis doen, wat hem gezegd werd.

„Hij zou mij later allerlei vragen doen, die ik liever niet beantwoorden wil,” zoo sprak Levi tot zijn zuster, zoodra de knaap de deur achter zich dicht gedaan had; „hij is nooit tevreden, voordat hij alles goed begrepen heeft, en vooral wanneer het betreft 't leed, dat anderen aangedaan wordt; dan is hij niet spoedig tevreden te stellen, want hij is verbazend medelijdend.”

„Ja, 't is een lief kind; maar wie weet, wat ook hem nog te wachten staat!” Een diepe zucht volgde op deze woorden, en angstig vroeg juffrouw Moscovitz: „maar, Sara, wat is er dan gebeurd?”

„Wel, jelui kent immers Levi van Praag, den kleermaker?”

„Ja, wat is er met hem?”

„Hij heeft zonder eenig uitstel te kunnen verkrijgen de stad moeten verlaten, om naar zijn geboorteplaats terug te keeren; gisteren kreeg hij het bevel daartoe en van morgen moest hij al vertrokken zijn.”

„Hij ook al!” riep Levi verschrikt uit, „maar hebt gij 't niet verkeerd gehoord, Sara? Het zal Smolenski wezen, die is ook kleermaker, en...”

„Verkeerd gehoord!” viel zijn zuster hem in de rede, „en zijn vrouw is zelve een uurtje geleden bij mij geweest; zij weet geen raad, de arme ziel, waar zij met haar drie kinderen heen moet! Niemand durft haar in huis te nemen uit vrees de aandacht der politie tot zich te trekken.”

„Had zij niet mee kunnen gaan met haar man?”

„Onmogelijk! ternauwernood heeft hij voor zichzelf het reisgeld bij elkaar kunnen krijgen; het zou wat anders geweest zijn, als zij tijd gehad hadden hun meubelen eerst te verkoopen, maar die zijn van morgen op straat gezet, en voor een bagatel van de hand gedaan. Iedereen maakte gebruik van hare verlegenheid en menigeen nam er zoo maar een stuk van mede, zonder dat zij er iets tegen doen kon.”

„En wat denkt zij nu te beginnen?”

„Zij gaat bij al hare kennissen rond om te vragen, of zij haar en de kinderen huisvesting willen geven, totdat zij haar man volgen kan. Voor Levi, de jongste, is haar dit al gelukt; en wat mij betreft, ik had er ook wel één of twee willen nemen, maar Simon heeft

geweigerd, omdat wij nu Mozes en Nathan ook al hebben.”

„Hij zou er anders nog 't minst gevaar bij loopen, omdat hij . . .”

„Gedoopt is, wilt gij zeggen? — ja, en ik vrees, dat de arme vrouw den ganschen nacht onder den blooten hemel zal moeten doorbrengen met haar kleintjes, want bij velen was zij reeds tevergeefs geweest; — gij weet, het is verboden een verdrevene te huisvesten.”

„Ja, dat is het juist, anders . . . zou ik zeggen . . .” Weifelend hield Levi op en keek zijn vrouw aan.

„Zonder Gods wil kan er geen haar van ons hoofd vallen, dat gelooft gij toch ook, niet waar, man?” sprak juffrouw Moscovitz in antwoord op zijn stilzwijgende vraag, „en God kan het niet goedkeuren, dat wij een hulpelooze vrouw met hare kinderen in den kouden nacht laten rondzwerven.”

„En als mij nu eens hetzelfde overkwam als van Praag, wat zou er dan van u en onzen lieveling worden?”

„Ik denk niet, dat uw verdrijving er het gevolg van zijn zou; maar de Heer zou dan wel uitkomst geven; zet gerust uw deur voor de arme vrouw open; *ik* vrees voor de gevolgen niet.”

Nog weifelde Levi, maar het medelijden behield de overhand, en zijn zuster aanzierende, vroeg hij: „Weet gij waar zij is, Sara?”

„Neen, maar wanneer zij geen huisvesting krijgen kan vóór den nacht, dan komt zij nog even bij mij

aan, om een warmen doek te leenen; dat heb ik haar gezegd."

„Nu, als zij komt, stuur haar dan maar hierheen."

„God zegene u beiden daarvoor; ik had zoozeer met de arme vrouw te doen! — Maar wat woudt gij daar straks van Smolenski vertellen?"

„Dat hij ook gisteren bevel gekregen heeft naar het Jodengebied terug te keeren; morgen moet hij vertrekken, en denk eens aan, zijn eenig kind, een lief jongentje van tien jaar, ligt op sterven."

„Maar dan zal hij toch wel uitstel kunnen krijgen!" riep juffrouw Moscovitz uit met een mengeling van verontwaardiging en schrik.

„Nee, geen enkelen dag; hij heeft al het mogelijke daartoe beproefd."

„Vader!" riep Alexis, terwijl hij lachend om een hoekje kwam kijken, „wilt U eens komen zien, of ik het goed gedaan heb?"

„Ja, schat, ik kom!" antwoordde Levi; en daar zijn zuster juist opstond om heen te gaan, liet hij den knaap niet lang op zich wachten.

„Vader," zei Alexis, zoodra hij het kamertje binnegetreten was, „de jongens op school zeggen, dat ik een Jodenkind ben; is dat waar?"

„Och, jongenlief, je moet ze maar laten praten; wat doet het er toe!"

„Maar, vader," hernam de knaap, lang niet tevreden gesteld, „zij zeggen ook, dat al de joden een hekel hebben aan den Heere Jezus, maar ik heb Hem toch lief, en U ook, niet waar, Paatje?"

De aangesprokene antwoordde niet en hield zich, alsof hij met groote belangstelling las in een boekje, dat hij slechts ter hand genomen had, om zich uit de verlegenheid te redden. Het was een nieuw testamentje en zijn oog viel juist op deze woorden: „Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen!” (Matth. XXVII : 25.)

Eenigen tijd te voren had hij eens hooren spreken over dien tekst in een Christelijke bijeenkomst; en hij had er toen wel over nagedacht, doch nu drongen die woorden eensklaps als een pijl door in zijn hart. Was het omdat zijn aandacht sedert eenige dagen zoozeer bepaald was geworden bij Israëls versmaadheid en verguizing en onder den indruk van het zoo even gehoorde? Kwam er nooit een einde aan de ellende van zijn volk? Scheen het niet werkelijk of er een vloek op hen rustte? — „Indien het toch eens waar was!” mompelde hij, al bladerend in het boekje, terwijl Alexis hem een weinig verbaasd aanstaarde, tevergeefs op antwoord wachtend.

„Kom, kleine man,” sprak Levi, hem daarop haastig bij de hand nemend, „moe zal ons wachten met het eten, en ik moet nog uit ook.”

Met een ernstig vragenden blik bleef het kind hem echter nog aanzien, zelfs toen zij reeds in de huiskamer teruggekeerd en aan den maaltijd gezeten waren; ook was hij bijzonder stil gedurende eenigen tijd.

„Moe,” zei hij fluisterend, nadat zijn vader even uitgegaan was, „zou pa den Heere Jezus lief hebben?”

„Ik hoop het kind,” was het antwoord een weinig aarzelend gegeven; „hoe vraag je dat zoo?”

„Ik zou het zoo graag zeker willen weten, Moe, want ik houd zooveel van pa; en als iemand den Heere Jezus niet liefheeft, dan kan hij immers niet in den hemel komen?”

„Neen, kindlief, maar..... 't is net of ik hoorde kloppen op de voordeur. — Wacht maar,” ging zij voort, toen Alexis opstond om open te doen, „ik zal zelve wel gaan zien, want het is een scherpe noorderwind en je bent weer erg aan 't hoesten.” Zoo sprekende was zij naar de deur gegaan en had die geopend. Een sterke windvlaag woei haar een hoeveelheid fijne jachtsneeuw in 't gelaat, zoodat zij niet onderscheiden kon, wie er voor haar stond.

„Uw schoonzuster Sara heeft mij hierheen gestuurd,” sprak een vrouwelijke stem, zacht en bedeesd, „zij geloofde, dat U mij voor dezen nacht wel een onderkomen zoudt willen geven.”

„Kom binnen!” haastte juffrouw Moscovitz zich nu te zeggen. „U zijt dus juffrouw van Praag?” hernam zij, na de deur goed gesloten te hebben; „wel, wel, ik beklaag u van ganscher harte, en gaarne zal ik u zooveel mogelijk hulp verleen.” — „Dank u,” zei de aangesprokene nauwelijks hoorbaar, en barstte daarop los in een zenuwachtig snikken.

„Huil maar eens flink uit,” zei juffrouw Moscovitz, haar vol medelijden beschouwende, terwijl zij haar vriendelijk bij de hand nam en bij het vuur geleidde, „dat zal u goed doen. — Straks zullen wij wel eens

samen praten, als ik eerst mijn Alexis naar bed gebracht heb!"

Een dankbare blik was het antwoord van de arme vrouw, die er doodelijk vermoeid uitzag; en zonder iets meer te zeggen, verliet juffrouw Moscovitz 't vertrek met de stille verzuchting in 't hart, dat de Heer haar nog tot een zegen mocht stellen voor deze zwaar beproefde dochter Israëls.

III.

„Tante Sara, mag ik eens naar Alexis gaan, om te vragen, of hij ziek is? Hij is gisteren den heelen dag niet op school geweest en vanmorgen ook niet.”

„O, ja, Tante,” riep Nathan uit, die in 't voorbijgaan dit verzoek van zijn broertje gehoord had, „mag ik dan meegaan?”

„Och, jawel, je kunt er samen wel eens heengaan; het is een flinke wandeling, en den weg weet je nu toch wel alléén?”

„Zeker Tante,” lachten de jongens. „En mogen wij ook wel een uurtje blijven, als zijn vader en moeder het goedvinden?” hernam Mozes.

„Nu, daar heb ik niets op tegen, maar vergeet niet, dat Nathan om drie uur bij den Rabbijn moet wezen! Heb je hem zijn les al overhoord?”

„Ja, Tante; hij miste geen enkel woord.”

Nathan's oogen begonnen te schitteren bij dit getuigenis van zijn ouderen broeder; en hij kreeg een kleur van plezier.

„Nu, ga dan maar heen, en doe mijn groete aan . . .”

Nathan was al naar buiten gesnel en Mozes liep hem, zoo hard hij kon, na. „Die kleine is een wildzang!” mompelde tante Sara hoofdschuddend, doch met een glimlach op haar goedhartig gelaat. Daarop begaf zij zich naar het woonvertrek, waar haar eigen kinderen, een meisje van zeven, een van vijf, en een jongetje van drie jaar, aan de zorgen van een dienstmeisje waren toevertrouwd.

Intusschen liepen Mozes en Nathan op een draffe voort, totdat eerstgenoemde, die gedurende de twee maanden van zijn verblijf in Moskou nog niets sterker geworden was, naar adem hijgde en genoodzaakt was den pas te vertragen.

„Zeg eens, Mozes,” zei de jongste, terwijl hij ook wat langzamer ging loopen, „is het Jehovah, die dat zegt?”

„Wat?”

„Wel, wat in mijn les staat.”

„Wat staat er ook weer in?”

„Wil ik het nog eens opzeggen?” en zonder antwoord af te wachten, begon Nathan: „En het zal te dien dage geschieden, dat Ik zal zoeken te verdelgen al de heidenen, die tegen Jeruzalem aankomen. Doch over het huis Davids, en over de inwoners van Jeruzalem, zal Ik uitstorten den Geest der genade en der gebeden; en zij zullen Mij aanschouwen, Dien zij doorstoken hebben . . .” „Dat bedoel ik, Mozes;

„wie hebben Hem doorstoken? En hoe kan dat als het Jehovah is?”

Mozes dacht er over na, maar kon er evenmin een verklaring voor vinden.

„Je moest het van middag eens aan den Rabbijn vragen,” sprak hij eindelijk; en Nathan beloofde dit te zullen doen.

Zij bevonden zich thans nog in de voorstad, waar de woning van oom Simon gelegen was, maar weldra kwamen zij in de „Bazaar,” een gedeelte van Moskou, waar men, in drie groote hoofdstraten en zestien kleinere dwarsstraten, een aantal kloosters, restaurants, pleinen en honderde winkels vindt; en nu was al spoedig hun aandacht afgeleid door al het gejoel en geschreeuw, de drukte en beweging, die daar heerschte.

Eensklaps bleven zij stilstaan: een aantal menschen versperde den weg, zich verdringend voor een tamelijk groot winkelhuis, waarvan de ruiten stukgeslagen of ingegooid waren. Op de stoep lagen een menigte pakken door elkaar neergeworpen en daarvoor stonden stoelen, tafels, een kast, een schrijfbureau, een piano en nog een menigte andere zaken tot een nette huishouding behoorende. Wat echter het meest de aandacht trok van onze beide knapen, en blijkbaar ook van de andere omstanders, dat was een oud man, die, bibberend van koude, dicht in elkaar gedoken zat in een leunstoel. Hij had een langen witten baard en grijs haar, half bedekt door een zwart fluweel mutsje, dat hem een eerwaardig voorkomen gaf; doch

zijn oogen misten alle uitdrukking en dwaalden rusteloos rond als zocht hij iets.

„Kijk eens, hij gaat opstaan!” fluisterde Nathan zijn broertje in 't oor; en inderdaad trachtte de grijsaard van zijn zetel op te rijzen, wat hem veel inspanning scheen te kosten. Met wankelende schreden begaf hij zich naar de gesloten deur, duwde er tegen, trok er aan, klopte, en keerde toen hoofdschuddend weer naar zijn zitplaats terug.

„Wat is hier te doen?” vroeg een oud moedertje, dat ook even een kijkje wilde nemen, maar zich niet genoeg naar voren kon dringen, om te zien wat er eigenlijk gaande was.

„Och, dat jodenvolk is de deur uitgezet, anders niet!” Was het antwoord van een jonge vrouw met een kind op den arm; „'t is maar goed ook, zoo raken wij dat volk langzamerhand kwijt; er moest er geen enkele overblijven, zegt mijn man.”

„Wordt hun boeltje nu verkocht?” hernam het oudje gretig. — Wellicht hoopte zij er haar voordeel mee te kunnen doen, want, helaas! in de meeste gevallen denkt men daaraan nog eerder, dan aan de ellende van een medemensch; en waar het Israëlieten betref vond men hierin niets, dat af te keuren zou geweest zijn.

„Verkocht? ja, als niemand het zich toeigent; — het bracht hun zeker te weinig op, om er nog langer op te wachten; nu hebben zij het restje maar achter gelaten met een stuk van de familie er bij, waar zij zeker ook geen raad mee wisten!”

Deze woorden werden gevolgd door een schaterend gelach van de omstanders, waarbij de grijsaard angstig om zich heen keek, en opnieuw een beweging maakte om op te staan.

„Wat moet de man nu toch beginnen,” sprak een fatsoenlijk gekleede juffrouw, die er niet mee ingestemd, en blijkbaar met den verlatene te doen had; „hij kan niets doen om aan den kost te komen.”

„Wel doodgaan, hoe eer hoe beter!” Zoo klonk het antwoord, op ruwen toon gegeven.

„Ach, kom, men moet toch medelijden hebben met den ongelukkigen grijsaard, al is hij een jood,” was de meening van een ander.

„Medelijden!” riep zijn buurman verontwaardigd uit, „dat volk heeft immers met onzen Heer ook geen medelijden gehad!”

„Maar onze Heer had wel medelijden met hen,” zoo liet zich opeens een ernstige, welluidende stem hooren, „heeft Hij niet over hen geweend toen Hij uitriep: „Jeruzalem, Jeruzalem, hoe menigmaal heb Ik uwe kinderen willen bijeenvergaderen, gelijk een hen hare kiekens, maar gij hebt niet gewild;” en heeft Hij niet voor hen gebeden, zelfs toen Hij reeds aan het vloekhout hing?”

„Van wien zegt hij dat?” vroeg Nathan, die den spreker, een forsich gebouwd man met iets in zijn voorkomen, dat ontzag inboezemde, vol verbazing en bewondering had aangestaard, doch nu even het hoofd omwendde naar Mozes: „Wie heeft geweend, en zulke woorden van Jeruzalem gezegd?”

Mozes haalde de schouders op en bleef den vreemdeling aanzien, terwijl deze het helderblauw, sprekend oog, waarin eerst voor enkele oogenblikken verontwaardiging te lezen had gestaan, thans op den hulpeloozen grijsaard richtte met een uitdrukking van diepen weemoed en innig medelijden. En op hem toetredend, vroeg hij zacht en vriendelijk: „Heeft men u zoo alleen hier achtergelaten, vadertje?” Maar wat de oude man antwoordde, kon niemand verstaan.

„Zijn gansche familie is verbannen;” liet een der omstanders zich hooren, „zijn oudste zoon had hem willen meenemen, maar hij was een dag te lang hier gebleven, om zijn zaken in orde te kunnen brengen en zijn huisraad te verkoopen; daarom is de politie hem vanmorgen komen halen met zijn vrouw en kinderen om hen van regeeringswege te laten transporteeren; maar voor den oude hadden de beambten geen order gekregen, dus lieten zij hem achter.”

Een lichte flikkering in 't oog van den onbekende en zijn gefronsd voorhoofd gaven genoegzaam te kennen, wat er in hem omging bij deze mededeeling; en Nathan kon niet nalaten fluisterend aan zijn broeder te vragen: „zou hij zelf een jood wezen?”

„Misschien,” zei Mozes, die zich ook moeielijk 't geval kon denken dat een „christen” zooveel belang zou stellen in een Israëliet. „Maar kom, Nathan,” liet hij er terstond op volgen, „wij hebben ons al veel te lang opgehouden, ga je mee?”

De aangesprokene knikte toestemmend en beiden zochten zich een doortocht te banen door de steeds

aangroeiende menigte, wat hen spoedig gelukte, al ontbrak het de twee „jodenbengels” daarbij niet aan duwen, stooten en scheldwoorden van groot en klein; doch aan dergelijke behandeling op straat reeds gewoon, lieten zij zich dat zwijgend welgevallen en haastten zich verder. Hun gesprek liep nu enkel over hetgeen zij zooeven gezien en gehoord hadden; en daarmee nog vervuld, traden zij de woning binnen van Levi Moscovitz. Daar vonden zij Alexis in een hevige benauwdheid overeind zitten in bed, waarbij zijn moeder tevergeefs hulp zocht te bieden, terwijl zijn vader de deur uitgelopen was om een dokter te halen. „Bidden, Moe, bidden!” bracht hij met moeite uit. Schreiend knielde juffrouw Moscovitz nu neder, zonder acht te geven op Mozes en Nathan, die aarzelend aan den ingang van het vertrek bleven staan.

„Heere Jezus,” sprak zij met aandrang, „mijn kleine Alexis heeft het zoo benauwd, wil U als ’t U blieft maken, dat het beter met hem wordt, en kan ’t zijn, wil U hem geheel doen herstellen!”

Bij deze laatste woorden schudde de kleine zieke even met het hoofd, als stemde hij er niet geheel mee in en richtte daarop zijn oog naar een plaat, waar men een engel op afgebeeld zag met een kindje in den arm, dat hij hemelwaarts droeg. Een glimlach zweefde over Alexis’ gelaat, maar eensklaps werd dit weer verwrongen door pijn of benauwdheid en onwillekeurig strekte hij de hand uit naar zijn moeder. Nog een oogenblik, toen scheen het voorbij te wezen, en legde hij het môede hoofdje neer op het kussen, om

spoedig daarna in een lichte sluimering te vallen, waaruit hij eerst ontwaakte, toen het tijd was voor Nathan, om naar den Rabbijn te gaan.

„De Heere Jezus heeft naar u geluisterd, Moe,” was het eerste, wat hij zeide, „ik ben nu niet benauwd meer en de pijn in mijn zij is ook minder.”

„Zoo, lieveling,” antwoordde zijn moeder, hem een kus gevend, „daar ben ik blij om! — Maar zie eens, wie daar is.”

„O, Mozes!” was zijn verheugde uitroep: „Moe, mag hij nu mijn platen eens zien?”

„Ja, kindlief, als hij er plezier in heeft, en als het je niet te veel vermoeit.”

Op dit oogenblik werd echter de deur geopend en trad zijn vader binnen met den dokter. Een nauwkeurig onderzoek volgde en de uitkomst scheen ver van bevredigend. „Ik mag U niet met hoop vleien,” sprak de geneesheer zacht bij 't heengaan, „de knaap zal 't niet lang meer maken; — geneesmiddelen zal ik hem niet voorschrijven; geef hem maar al, wat hij verlangt.”

Intusschen had Mozes zijn plaatsje bij 't rustbed weer ingenomen.

„Vind je 't niet vreeselijk naar Alexis, zoo ziek te wezen?” vroeg hij, hem niet zonder medelijden beschouwende.

„Ja, ik zou liever naar den Heere Jezus willen gaan,” was het antwoord, op zoo natuurlijken toon gegeven, als sprak dit vanzelf.

„Waarheen wil je gaan?” vroeg Mozes, die zijn ooren niet vertrouwde.

„Naar den Heere Jezus in den hemel,” zei Alexis en keek hem rustig aan.

„Jezus was een bedrieger, zegt onze Rabbijn.”

„Dan weet hij er stellig niets van,” hernam de zieke knaap beslist; „de Heere Jezus heeft juist altijd de waarheid gezegd; maar de menschen geloofden hem niet; zij hebben Hem aan een kruis gespijkerd en een soldaat heeft Hem gestoken met een speer; maar Hij is weer levend geworden en opgestaan uit het graf, want Hij was de Zoon van God.”

„Doorstoken, zegt gij?” vroeg Mozes en keek peinzend voor zich heen: „Zij zullen Mij aanschouwen, dien zij doorstoken hebben,” deze woorden stonden hem weer duidelijk voor den geest, en een vraag, die hem sidderen deed, rees er op in zijn jeugdig gemoed. „En gij denkt, dat Hij Gods Zoon was?” hernam hij, nadat de aangesprokene zijn vorige vraag toestemmend had beantwoord, „zou dan . . .”

„Ik *denk* het niet, maar het *is* zoo,” viel Alexis hem in de rede, want het staat in den Bijbel.”

„In de boeken van Mozes staat niets over Hem, en de Rabbijn zegt ook, dat het leugens zijn, wat de Christenen van Jezus zeggen.”

„O, maar Mozes heeft zelf met den Heere Jezus gesproken, en de profeet Elia ook, boven op een berg! Hier, wil je het zien in mijn testamentje? Moe heeft het mij daar straks nog voorgelezen.”

„Ik moet naar huis!” sprak Mozes, terwijl hij eenigszins gejaagd opstond. Hij schrikte er voor terug het boek der Christenen in de hand te nemen, waar-

voor zijn vader hem, helaas! zoozeer gewaarschuwd had.

„Misschien mag je het wel meenemen, om het thuis te lezen; wij hebben toch nog een ander testamentje;” Dit zeggende keek Alexis smeekend zijn moeder aan; en deze had er niets op tegen.

Nu durfde Mozes niet meer weigeren; ook drong hem een onweerstaanbaar verlangen, om meer van dien Jezus te weten. Dus nam hij het boekje aan; en na Alexis en zijn ouders te hebben gegroet, begaf hij zich naar buiten. Nauwelijks echter had hij de deur geopend, of hij trad verbaasd eenige schreden achterwaarts. Daar stond dezelfde vreemdeling voor hem, die een uurtje te voren zooveel medelijden getoond en zoozeer ten gunste gesproken had van den ongelukkigen grijsaard. „Woont hier de familie Moscovitz?” vroeg hij den knaap vriendelijk groetend; en op diens bevestigend antwoord trad hij binnen. Gaarne had Mozes hem willen volgen, brandend van nieuwsgierigheid als hij was, wat die heer hier kwam doen, en of deze ook iets van zijn ontmoeting op straat vertellen zou, maar hij durfde niet, en na nog even te hebben gedraald, ging hij met langzame schreden op weg naar de woning, waar hij sinds eenige maanden een nieuw tehuis gevonden had.

IV.

Het was drie weken na het hierboven verhaalde. Alexis lag nog steeds te bed en van dag tot dag werd hij zwakker. Thans had hem weder een hevige benauwdheid overvallen en ieder oogenblik vreesden de doodelijk beangste ouders, dat het met hun lieveling gedaan zou wezen. Reeds had Levi zich naar den dokter gespoed, maar deze had juist, gelijk zoovele zijner Russische geloofsgenooten, een bevel gekregen om binnen enkele dagen de stad te verlaten, waarom het hem niet meer mogelijk was zijn kleinen patient nog hulp te verleenen. Een ander joodsch geneesheer was niet thuis, en een derde had het te druk om aan de dringende bede van den bedroefden vader gehoor te kunnen geven; terwijl niet-Israëlitische dokters hem spottend hadden afgewezen. Zoö stond hij daar dan in somber stilzwijgen, doodsbleek en met gerimpeld voorhoofd bij het bed van zijn lieveling, die, met het hoofdje tegen zijn moeder aangeleund, lag te hijgen naar adem. Daar werd de deur geopend, en Simon Bakof, met wien wij in het eerste hoofdstuk reeds kennis gemaakt hebben, trad haastig binnen. Zijn gelaat drukte groote ontsteltenis uit, en zonder acht te slaan op den kleinen zieke, haalde hij een papier te voorschijn, vouwde het haastig open en gaf het aan Nathan met de woorden: „Zie eens, hoe vindt ge dat?”

„Wat!” riep de aangesprokene uit, na het stuk

met zijn oogen te hebben doorloopen; „zou dat geen vergissing wezen?”

„Welneen, ik ben er al naar gaan informeeren, en het baatte mij volstrekt niet, of ik er al tegen inbracht, dat zij geen onderkomen zouden kunnen vinden in hun geboorteplaats, daar zij er familie noch kennissen hebben. „Binnen drie dagen moeten zij vertrokken zijn,” werd mij gezegd, en daarmee kon ik heengaan. Toch zal ik nog probeeren, wat geld en invloedrijke vrienden in deze kunnen doen, want ik kan het denkbeeld niet verdragen, dat de kinderen van mijn eenigen broeder als bedelaars langs de straten zouden moeten zwerven, zonder iemand om voor hen te zorgen.” Op dit oogenblik werd er hard tegen de buitendeur gebonsd, zoodat Alexis, die inmiddels wat rustiger scheen te worden, en op het punt was, in te sluimeren, verschrikt de oogen opende.

„Wacht maar,” zei Bakof, „ik zal wel eens gaan zien, wie het is.”

Even daarna keerde hij terug met een dergelijk papier in de hand, als hij even te voren aan zijn zwager had laten zien. In zenuwachtige haast nam Levi het hem uit de hand, scheurde het open, terwijl zijn echtgenoot hem in angstige spanning gadesloeg en ook zijn zwager het oog strak op hem gevestigd hield, en . . . „Wat is het, Nathan!” klonk het uit beider mond, toen het papier aan zijn bevende vingers ontgleed en hij met een kreet van vertwijfeling op een stoel nederzonk; doch hij antwoordde niet. In stomme smart staarde hij voor zich heen.

„Moe,” fluisterde Alexis, „wat is er gebeurd?”

„Dat kan ik je nu niet vertellen, lieveling,” sprak zijn moeder, meteen bukkend om het papier op te rapen, straks als je geslapen hebt misschien.”

„Op reis gaan met ons doodziek kind!” stamelde zij, na het stuk even te hebben ingezien „en dat binnen vier-en-twintig uren!”

„Levi,” vervolgde zij in nameloozen angst, „ga toch terstond om uitstel vragen: zeg, dat het kind onmogelijk nu vervoerd kan worden.”

„Uitstel!” barstte Levi los op bitteren toon, „heeft Smolenski dan uitstel gekregen, toen zijn kind op sterven lag?”

Juffrouw Moscovitz loosde een diepen zucht en keerde zich daarop tot haar zwager, „Simon, kunt gij er niets aan doen?” vroeg zij, hem smeekend aanziende, „men zal u meer gehoor geven dan mijn man.”

De aangesprokene haalde de schouders op en trok de wenkbrauwen omhoog ten teeken, dat hij er zeer aan twijfelde.

„Ik ga mee,” sprak Moscovitz, ziende dat Simon zich tot vertrekken gereed maakte; en even daarna bevonden moeder en kind zich alleen. Alexis had de oogen gesloten; toch sliep hij niet, want nu en dan bewoog zich het magere handje, dat op het dek lag, en na eenige oogenblikken legde hij het zacht op zijn moeders arm. Zij lette er niet eens op. In hare verbeelding zag zij de politiebeambten reeds binnenkomen, die haar noodzaakten het zieke kind op te nemen en haar woning te verlaten. Tevergeefs trachtte

zij haar lieveling te beschutten tegen de strenge koude; zijn hoest werd erger, zijn ademhaling korter . . . hij stierf in haar armen! En voort, voort moest zij, zonder dat men haar zelfs tijd liet het dierbaar overschot te zien begraven. — Had zij niet gehoord van dergelijke behandeling den verstootenen, waartoe ook haar echtgenoot, en zij door hem, behoorde, aangedaan? — O, maar neen, haar zwager Simon zou de harten weten te vermurwen, en haar man zou hen tot inschikkelijkheid bewegen door hen geld aan te bieden . . . „Mijne verwachting is van den Heere, Heere, die hemel en aarde gemaakt heeft,” zoo klonk het haar als een zacht verwijt door de ziel; en met schaamte dacht zij eensklaps aan Hem, die immers de harten der menschen neigt als waterbeken!

„Moe,” zoo liet Alexis zich hooren, „wilt u mij nog wat voorlezen?”

Het was de tweede maal reeds dat hij het vroeg, nu wat harder dan de eerste keer. Toch moest hij het nog eens overzeggen, eer zij hem verstond.

„Ja lieveling,” antwoordde zij, en zag hem aan met een mengeling van teederheid en innig medelijden bij de gedachte aan hetgeen hem wellicht te wachten stond; „wat zal ik lezen?”

Van den storm op zee, Moe, toen Petrus op de golven wandelde.” „*Mocht* Petrus niet bang wezen, Moe?” vroeg hij, nadat zij aan zijn verzoek voldaan had.

„Hij behoefde het niet te zijn, kindlief, want de Heer had immers macht over den wind en de golven?

„Behoeft iemand, die den Heere Jezus lief heeft,

nooit bang te wezen, Moe?" hernam de kleine vrager, na een oogenblik peinzend voor zich te hebben gekeken.

„Neen, nooit," antwoordde zijn moeder zonder aarzelen, niettegenstaande een stem in haar binnenste haar toeriep: „waarom zijt gij het dan?" — „De trouwe Heiland houdt hen vast en leidt hen voort door alle gevaren heen; alle dingen doet Hij voor hen medewerken ten goede. — Ja, Heer, ik dank U," voegde zij er onhoorbaar aan toe, terwijl haar hart vervuld werd met een vast vertrouwen; „o, ik smEEK U, geef ook mijn man die zekerheid in zijne ziel! Laat deze beproeving nog daartoe medewerken, om Uws Naams wil!"

In gedachten verzonken bleef zij op haar Bijbeltje zitten staren en Alexis viel in een lichte sluimering.

Zoo vond Levi hen, toen hij een uur later terug keerde. Zonder een woord te zeggen ging hij zitten, wierp een blik op het uitgeteerd gezichtje van zijn kind, en, hoezeer hij zich ook trachtte te bedwingen, er droppelden groote tranen langs zijn gelaat, waarop slechts hopelooze smart te lezen stond.

„Is er niets aan te doen, Nathan?" vroeg zijn vrouw op hem toetredend, waarna zij de armen om hem heen sloeg, en hem vragend — niet angstig — aanzag.

„Niets, Martha; nog geen uur heb ik uitstel kunnen verkrijgen!"

„Misschien geloofden zij niet, dat ons kind zoo ziek is?"

„Zij wilden mij niet eens aanhooren."

„Zou het niet goed wezen te wachten tot zij hier

komen? Dan kunnen zij zien, dat het waar is, en mogelijk zullen zij dan toegeven.”

„In elk geval ben ik van plan het uiterste af te wachten.”

En zoo deed hij. De vier-en-twintig uren snelden voorbij en nog hadden zij geen aanstalten tot vertrekken gemaakt. Daar verscheen een regeeringsbeambte om hen te gelasten terstond de woning te verlaten. Gelukkig was het iemand, die zelf kinderen had, en die bovendien niet deelde in den algemeenen haat, welke men den ongelukkigen Israëlieten toedroeg. Hij liet zich bewegen bij het ziekbed te komen en niet zonder medelijden hoorde hij de klachten der bedroefde ouders aan. Ja, hij beloofde zelfs alles te zullen doen, wat in zijn vermogen was, om het verlangde uitstel voor hen te verkrijgen.

Weder verliepen er eenige uren vol spanning, waarin de moeder niet ophield den Heer om uitkomst te smeeken.

Dezelfde beambte verscheen andermaal. Wat zouden zij thans uit zijn mond vernemen? Welk vonnis was er over hen geveld? — „Het kind en de moeder mogen achterblijven,” klonk het hun tegen, „maar gij,” zoo vervolgde de ongeluksbode, Levi aanzienste, „moet terstond met mij medegaan.”

„Om niet terug te keeren?” vroeg de aangesprokene in doodelijken angst; en ook zijn echtgenoot verbleekte.

„Ja, man, er is niets aan te doen, en ik zou je raden zonder uitstel te gehoorzamen, anders maak je de zaak slechts erger.”

„Maar . . .”

„Spreek nu niet tegen; het is te vergeefs,” hernam de beambte, die vreesde opnieuw tot medelijden bewogen te zullen worden.

„Ik kan niet!” riep Levi uit, der wanhoop nabij; „hoe zou ik mijn eenigen lieveling kunnen verlaten, om hem misschien nimmer weder te zien!”

„Misschien wordt hij spoedig beter, en kan hij u volgen met zijn moeder,” troostte de beambte, „in elk geval, er is nu eenmaal niets aan te veranderen.”

Doch Levi bleef bij het bed van zijn kind staan, tot de bode zijn geduld verloor, en heenging, hem waarschuwend voor de gevolgen. Zwijgend had juffrouw Moscovitz er bij gestaan; nu echter trad zij tusschenbeide. „Nathan, ik bid u, ga met hem mee!” sprak zij haastig; „de politie zal ons de woning komen uitdrijven, en ons kind zal het met den dood bekoopen! Vreeselijk is het, dat is waar, maar verzet kan immers toch niet baten.”

„O, Martha, is het niet onmenschelijk dit van een vader te vergen, alleen omdat hij het ongeluk heeft als Israëliet geboren te zijn!”

Toen bukte hij zich over zijn slapend kind, drukte den knaap een kus op het bleeke voorhoofd, omhelsde zijn vrouw en drukte haar stilzwijgend de hand, om daarop, na nog een laatsten blik op den kleinen zieke te hebben geworpen, de deur uit te snellen den beambte achterna.

„Zouden wij hier nog lang moeten blijven?”

„Ik mag lijden van neen,” was het antwoord, waarop een diepe zucht volgde; „het is een ellendig hok hier en ik heb zoo'n honger!”

„Ik niet minder! maar het is vandaag Zondag, niet waar?”

„Ja, wat zou dat?”

„Wel,” hernam de eerste spreker fluisterend, „ik heb een paar mannen tegen elkaar hooren zeggen, dat er 's Zondags bezoekers mogen komen, en ik dacht, misschien komt oom Simon wel of tante Sara.”

„Maar zouden zij ons iets mogen geven?”

„Ja, want die mannen hadden een vorige keer ook brood en vleesch gekregen van hun familie; er komen dan soldaten om het aan te nemen vertelde hij, en die geven het aan de gevangenen.”

„Als oom Simon dat weet, dan zal hij zeker wel wat komen brengen”, sprak nu de oudste der beide knapen, in wie wij Mozes en Nathan herkennen, en zijn bleek gelaat verhelderde voor een oogenblik.

De arme kinderen bevonden zich in een gevangenis, bestemd voor misdadigers, die van regeeringswege naar een verbanningsoord gezonden werden, en in dit gebouw op een gelegenheid daartoe moesten wachten. Zoo was het ook met hen gesteld. Immers zooals de lezer ongetwijfeld reeds uit een vorig hoofdstuk begrepen heeft, had hun oom bevel gekregen, om hen terug te zenden naar het Jodengebied.

Zoo noemt men een gedeelte in het Zuid-Westen van Rusland, buiten welks grenzen het den Joden niet geoorloofd is te wonen of zich op te houden, zonder bepaald verlof daartoe te hebben; hetgeen in de laatste jaren, hoe langer hoe moeilijker voor hen te verkrijgen is. Ja erger nog: van duizenden is dat verlof, onder allerlei voorwendsels, weer ingetrokken, en menig vermogend koopman en ervaren handwerksman zag zich opeens van zijn bestaan beroofd, doordien hij bevel kreeg zich weer in dat gebied, toch reeds zoo overbevolkt, te gaan vestigen, terwijl hem tot regeling van zaken of verkoop van meubelen hoogstens drie dagen tijd gelaten werd. Zoo bevonden er zich ook verscheidenen binnen deze muren. Grootte verslagenheid stond er op aller gelaat te lezen, terwijl zij daar, — sommigen gescheiden van vrouw en kinderen of andere geliefde betrekkingen, — hun treurig lot zaten te overpeinzen, of met elkander bespraken, wat hun nu te wachten stond.

Niemand echter zag er treuriger uit dan Levi Moscovitz, die ook in dit huis der ellende een plaats gevonden had. Drie weken had hij er nu doorgebracht en in dien korten tijd was zijn haar geheel vergrijsd en zijn gelaat zóó vermagerd, dat men hem nauwelijks herkend zou hebben. Zijn gansche voorkomen teekende moedeloosheid, en zijn oogen, vol hopelooze droefheid, waren diep in de kassen gezonken. Ternauwernood scheen hij te bemerken, wat er om hem heen voorviel. Voortdurend stond het beeld van zijn Alexis hem voor den geest en telkens weer vroeg hij zich

af, hoe het toch wel gaan zou met zijn lieveling? Zeker niet goed, want den vorigen Zondag was zijn vrouw hem niet komen opzoeken; — zou zij heden komen? — Welke tijding zou zij brengen van zijn kind? —

Daar kwam Mozes Bakof naar hem toelooopen, of liever gezegd waggelen, want de arme knaap, toch reeds zwak van gestel, gevoelde zich thans geheel krachteloos, ofschoon hij pas zes dagen opgesloten was geweest. Nog minder dan zijn jonger broertje scheen hij de muffe kerkerlucht en het slechte voedsel te kunnen verdragen, waarbij nog kwam het voortdurend stilzitten, waaraan hij ook niet gewend was; terwijl de nachten door de aanwezigheid van allerlei ongedierte, meestal slapeloos werden doorgebracht. En tevergeefs had zijn oom alles aangewend, om hem en Nathan aan dit ellendig lot te onttrekken. De driehonderd gulden door hem voor de kinderen in bewaring genomen en nog veel meer bovendien, was door hem gebruikt, om verschillende beambten gunstig voor hen te stemmen; en aanvankelijk was het hem gelukt, eenig uitstel te verkrijgen. Doch steeds grooter werden de eischen van de hebzuchtige beambten, en zoodra hij ophield met hen de hand te vullen, waartoe hij zich na twee weken reeds genoodzaakt zag, werden de arme weezen hem toch ontnomen, en kon hij niet eens verhinderen, dat zij van regeeringswege werden getransporteerd.

„Mijnheer Moscovitz,” sprak Mozes naast dezen neerhurkend op den vuilen vloer, „Alexis komt zeker naar u toe, zoodra hij beter is?”

De aangesprokene schrikte op uit zijn overpeinzingen.

„Zoodra hij beter is, kind!” riep hij uit op smartelijken toon, „de dokter gaf geen straaltje hoop op zijn herstel! O, kon ik hem maar even zien!”

Mozes zweeg; hij gevoelde zich beklemd, en het speet hem die vraag gedaan te hebben. En ziende, dat Moscovitz het gelaat met de handen bedekte, wilde hij zich stilletjes weer verwijderen; maar eensklaps hief de bedroefde vader het hoofd weer op en zeide: „Waarom wil je dat weten, Mozes?”

„Ik heb hier een boekje,” sprak nu de knaap, het Bijbeltje te voorschijn halend, dat Alexis hem eenige weken te voren meegegeven had; „ik heb geen gelegenheid gehad het hem terug te brengen, en nu... zal ik hem misschien niet weer zien; — zoudt u het hem willen geven?”

Gretig strekte Moscovitz er de hand naar uit. „Heeft mijn Alexis u dat gegeven?” sprak hij, het meteen openslaande. Vreemd! Daar stonden hem weer die woorden voor de oogen „Zijn bloed kome over ons en onze kinderen!” Hij ontstelde en sloeg het boekje dadelijk weer dicht. „Goed,” hernam hij, eenigszins gejaagd, „ik zal het hem geven, of... het bewaren.”

„Ik heb het hem niet durven vragen,” fluisterde Mozes zijn broertje toe, nadat hij in het hoekje teruggekeerd was, waar zij eerst te zamen hadden gezeten.

„Wat bedoel je?” vroeg Nathan droomerig.

„Wel, ik zou immers vragen, of hij de beteekenis

weet van die woorden uit Zacharia, en... of hij gelooft, wat Alexis zegt van den Messias."

„Waarom heb je het niet durven vragen?"

Op dit oogenblik werd hun aandacht afgeleid door het zien van eenige soldaten, die zich plaatsten tusschen de twee rijen ijzeren traliën, waarachter de gevangenen zich bevonden; en even daarna ontwaarden de jongens een menigte menschen, die zich voor het buitenste traliewerk verdrongen.

„Daar zijn de bezoekers al!" riep Nathan uit, terwijl hij opsprong om zoo dicht mogelijk bij de tralies te gaan staan, en opmerkzaam toe te zien, of er soms bekenden bij waren.

„Mozes en Nathan Bakof!" klonk het even daarna, waarop een der soldaten den knapen een paar broodjes en elk een stuk kaas toereikte.

„Oom Simon heeft het hem gegeven!" riep Mozes uit; „kijk daar staat hij, en tante Sara achter hem."

„Tante huilt," zei Nathan, „zie je wel?"

„Ja, en oom zegt wat tegen ons, maar ik versta er niets van; — hoe naar, dat zij zoo ver af moeten blijven!"

„Levi Moscovitz!" hoorden zij thans roepen. Verlangend had deze reeds staan uitzien naar zijn Martha; en daar was zij nu. O, wat had hij haar veel te vragen! En hoe gaarne had hij eens even haar hand in de zijne gevoeld, om zoo een oogenblik vertrouwelijk met elkander te praten; doch hij moest zich vergenoegen enkel met haar te zien, want zij konden elkander niet verstaan en evenmin naderen. Daar

werd hem een stuk gebak van haar overhandigd en tot zijn groote verrassing vond hij daarin toen hij het een poosje later wilde opeten, een briefje. Het was van den volgenden inhoud: „Mijn beste Levi, den vorigen Zondag was het mij onmogelijk te komen, daar onze Alexis het toen weer zeer benauwd had, en ik hem geen oogenblik aan de zorg van anderen durfde toevertrouwen. Zeker zoudt gij dat ook niet goed gevonden hebben. Nu is het veel beter met hem, en de dokter, die hem, door bemiddeling van zwager Sifmon, onder behandeling genomen heeft, geeft een weinig hoop op herstel. „Als ik maar zoolang leven mag, tot Paatje weer bij ons is,” zegt hij gedurig, „dan zoudt u niet zoo alleen blijven, en ik zou dan nog eerst kunnen vragen, of vader den Heere Jezus al lief heeft. Ik wil niet graag heengaan, als ik dat niet zeker weet.”

„Toen hij hoorde, dat ik u een briefje wilde schrijven, verzocht hij mij dringend u te vragen, of gij tot den Heere Jezus bidden wilt en Hem vragen, of Hij ons spoedig weer te zamen wil brengen; dat doet hijzelf ook elken dag. En nu, geve de Heer u genade mijn beste man, om te gelooven in „den Eenigen” Naam, die onder de menschen gegeven is, door welken wij moeten zalig worden.”

„De nabijheid van dien trouwen Heiland is het, die mij troost in mijn verdriet en mij bewaart voor moedeloosheid, hoe donker de toekomst ook zij. O, Levi, zoek Hem, terwijl Hij nog te vinden is! Dit is de bede van Uwe U innig liefhebbende Martha.”

Levi was zeer bewogen, toen hij dit briefje gelezen had; en langen tijd bleef hij in nadenken verzonken op het stukje papier zitten staren. Daarop nam hij het Bijbeltje van zijn kind weer ter hand en raakte er weldra geheel in verdiept. Al lezende viel hij eindelijk in slaap en het boekje gleed op den grond. Dit zag een der andere gevangenen, die, evenals Levi, zwiingend daar zat, zonder zich een enkele maal te mengen in de gesprekken zijner medegenooten. Luisteren deed hij wel naar al die verhalen van ellende en smart; dit was duidelijk te zien aan de verschillende gewaarwordingen, die zich bij afwisseling op zijn gelaat vertoonden, en den sprekenden blik, waarmee hij nu eens toorn en verontwaardiging, dan weer ontroering en medelijden uitdrukte. Ook hij had een weg van lijden achter zich, zooals wellicht geen der anderen; ja te groot was zijn verdriet om het onder woorden te kunnen brengen: Eenige weken te voren behoorde hij nog tot de voornaamste kooplieden in Moskou, waar hij met zijn teerbeminde echtgenoot en twee aanvallige kindertjes van drie en vijf jaar een eigen huis bewoonde, geheel tot hun gemak ingericht; terwijl het hen aan niets ontbrak, wat op aarde gelukkig maken kan; voor zoover er ten minste van geluk sprake kan zijn, zoolang het hart geen vrede gevonden heeft door het geloof in den Heere Jezus. Binnen enkele dagen echter was hem alles ontnomen. Eerst was zijn vrouw gevaarlijk ziek geworden en twee dagen later kreeg hij bevel om met zijn gezin onmiddellijk de stad te verlaten. Tevergeefs smeekte hij om

uitstel; het eenig antwoord was, dat zijn inboedel op straat gezet en hij van regeeringswege verzonden zou worden, indien hij niet terstond het bevel opvolgde. Met zijn doodzieke Esther en de twee kleine kinderen ging hij dus op reis, nadat hij huis en goederen voor een spotprijs overgedaan had aan menschen, die laaghartig genoeg waren om hun voordeel te doen met de verlegenheid, waarin hij verkeerde.

Aan het eerstvolgende station echter hadden zij den trein verlaten, om onderkomen te zoeken bij een boer, dien zij wisten, dat hen niet ongenegen was. Deze was bereid hen voor eenige dagen zijn slaapvertrek af te staan; doch de dorpelingen, die er van hoorden, kwamen de hut bestormen en maakten zoo'n vreeselijk geweld, dat de zieke veel erger werd en weldra bezweek. Dit was den bewoners dier plaats, waar men alle joden reeds verdreven had, nog niet genoeg. Een paar dagen later kwamen zij terug, en staken nu kort en goed de woning in brand, waarvan het gevolg was, dat een der kleinen in de vlammen omkwam. Radeloos van smart zette hij daarop de reis voort met zijn jongsten lieveling. Dit kind was echter te zwak van gestel om zooveel vermoeienissen en ontberingen te kunnen doorstaan. Het werd ziek, en ten einde raad, waagde hij het naar Moskou terug te keeren om daar voor het teere schepseltje de hulp in te roepen van een vriendin zijner echtgenoot. Deze stemde er in toe het kind voorloopig bij zich te houden; doch het baatte niet meer, of het zwakke plantje nu al goed werd verzorgd; het was geknakt en geen

week was er verlopen, of de vader ontving het verpletterend bericht, dat ook dit bloempje hem ontvalen was! In dien tusschentijd had hij de nachten op straat en de dagen hier en daar bij kennissen doorgebracht, daar niemand hem logies durfde geven uit vrees van zelf met de politie in aanraking te komen.

Een paar dagen besloot hij nu nog te blijven, tot dat zijn kind begraven zou zijn, om dan voor goed stad en land te verlaten. Doch eer hij aan dit voor nemen gevolg had kunnen geven, werd hij met ongeveer vierhonderd zijner geloofsgenooten plotseling overvallen in de wijk Zorodmo, ¹⁾ waar hij zich even ophield bij een vriend, en vier-en-twintig uren opgesloten in een kelderkamer, waar zij al dien tijd op elkaar gepakt moesten blijven staan, gedurende welke hunne papieren onderzocht werden. Het gevolg hiervan was geweest, dat hij naar zijn tegenwoordige verblijfplaats was overgebracht, om vandaar als een misdadiger tegelijk met een troep andere gevangenen naar het voor hem bestemde verbanningsoord te worden getransporteerd.

Vreeselijk, niet waar, lieve lezer, dat menschen, en nog wel zich noemende Christenen, zoo wreed en meedoogenloos kunnen wezen! Wat moest deze Israëliet wel denken van Hem, naar Wien zij zich durfden noemen? Bedenken ook wij, dat er geschreven staat: „Een iegelijk, die den naam van Christus noemt, sta af van ongerechtigheid!” (2 Tim. II : 19.)

Ja, was het wonder, dat hij meer dan ooit een

---

¹⁾ Grootendeels bewoond door Israëlieten.

dodelijken haat begon te koesteren tegen den gezegenden Heiland, die zulke daden, naar hij meende, goedkeurde? — En wat zag hij nu, na het gevallen boekje te hebben opgenomen om het uit nieuwsgierigheid even in te zien? Den naam Jezus! — Alsof een adder hem gestoken had, zoo wierp hij het van zich en daarna sloeg hij op Levi een blik, die eerst verbazing, daarna diepen afkeer te kennen gaf. Toch bezon hij zich een oogenblik later; hij wilde eens weten, wat die bedrieger — zoo noemde hij den dierbaren Zaligmaker, van Wien wij lezen in Rom. IX : 5, dat Hij is God boven al te prijzen tot in eeuwigheid — wat hij den menschen wel voorgepraat had, waardoor zoovelen in Hem geloofden!

Met een uitdrukking van diepe minachting op 't ge-laai begon hij te lezen; maar langzamerhand maakte die plaats voor een trek van verbazing, ja belangstelling, en hij eindigde met de hand aan 't hoofd te brengen en ernstig over 't gelezene na te denken. „Had ik 't boek der profeten maar hier,” mompelde hij, „dan kon ik die aanhalingen eens nalezen; ik kan ze mij niet juist meer herinneren. In elk geval, als hij geweest is, zooals hij hier beschreven wordt, dan was hij heel anders dan zijn volgelingen zijn, dat is zeker!”

VI.

De deur der gevangenis ging open. Een sombere rij van mannen en vrouwen, twee aan twee aan elkander vastgeklonken met ijzeren handboeien, en aan beide zijden streng bewaakt door een aantal soldaten, bewoog zich langzaam voorwaarts naar eenige gereedstaande karren, waarmede zij naar het spoorweg-station vervoerd zouden worden. Onder hen bevond zich ook Moscovitz. Haastig wierp hij een blik op het troepje toeschouwers, dat zich bij de deur verzameld had, en daar ontdekte zijn oog de gestalte, die hij zocht. Zij poogde naderbij te komen en hem iets in de hand te duwen, maar het werd haar belet door een der bewakers, die haar zijn geweer voorhield met den uitroep: „Pas op, dat is verboden!” Teleurgesteld trok Martha zich terug; doch opnieuw waagde zij het te naderen en ditmaal slaagde zij er in haar echtgenoot een klein pakje toe te werpen, dat hij met de eene hand, die vrij was, opving en daarna onder zijn lange jas verborg. Toen wisselden zij een blik met elkander; een blik, waarin zoowel innige liefde als diepe smart te lezen stond. Doch reeds werd aan Moscovitz gelast in te stappen en zijn vrouw haastte zich nu naar het station, om daar den vertrekkende nog een laatst vaarwel toe te wuiven. Intusschen lag Alexis thuis in bed, waar hij, gedurende de afwezigheid zijner moeder, door tante Sara werd opgepast. Nu en dan kwam er een pijnlijke trek op zijn bleek gezichtje,

en bracht hij onwillekeurig de hand naar de linkerzij, vooral wanneer hij hoestte; doch hij klaagde over niets en zoo dikwijls zijn tante naar hem keek trachtte hij te glimlachen. Hij was omringd door boekjes, prentjes en speelgoed, maar hij keek er thans niet naar om. „Tante,” sprak hij eensklaps, na zich een weinig uit zijn half liggende houding te hebben opgericht, „Tante, is het erg koud buiten?”

„Ja, kindlief,” was het antwoord, „het vriest hard; hoe vraag je dat zoo?”

„Ik ben zoo bang dat pa bevrozen zal in den trein!” hernam de knaap angstig; „de jongens op school hebben eens verteld, dat dit gebeurd was met een man, die er heel lang ingezeten had. — Hoelang moet vader er wel in blijven, Tante?”

„Ik meen vier- en twintig uren; maar je hoeft niet ongerust te wezen, hoor! ik denk, dat de jongens je maar wat wijs gemaakt hebben; een mensch bevriest maar zoo gauw niet.”

„Maar pa heeft zijn schoenen met bont niet aan, en zijn gevoerde jas,” hernam hij nog altijd bezorgd. Eensklaps echter klaarde zijn gezichtje op: „Tante,” begon hij weer; „de Heere Jezus kon Petrus laten loopen op het water, zou hij dan ook niet kunnen maken, dat vader het niet koud heeft, al vriest het hard?”

„Misschien wel, kind,” antwoordde zijn tante, meer om hem die hoop niet te ontnemen, dan wel omdat zij zelve ook maar eenigszins vertrouwen stelde in de macht van den Heiland, naar wiens gezegenden naam zij zich liet noemen, maar dien zij niet kende. Louter

uit liefde tot haar man had zij zich laten doopen, en eigenlijk was al wat godsdienst heette haar tamelijk onverschillig.

„U hebt den Heere Jezus wel lief, niet waar Tante?” hernam de kleine zieke weer; „Mozes zei ten minste dat u een christin waart geworden.” Dit zeggende keek hij haar ernstig vragend aan.

„Kinderen moeten zich met zulke dingen nog niet bezig houden!” was het ietwat onwillige en ontwijkende antwoord; „je moest liever wat gaan slapen, Alexis.”

Een oogenblik keek de knaap haar verbaasd aan; daarop sprak hij nadenkend: „De tekst, dien moe mij pas geleerd heeft, is toch juist over de kinderen; — mag ik die eens opzeggen, Tante?” En op haar toestemmend antwoord begon hij eerbiedig: „Laat de kinderkens tot Mij komen, en verhindert ze niet, want derzulken is het Koninkrijk der hemelen.” Juist had hij het laatste woord uitgesproken toen, tot groote verlichting van tante Sara, die niet meer wist wat te zeggen, de deur geopend werd en juffrouw Moscovitz binnen trad.

Zwijgend zette zij zich naast het bedje van Alexis neder. „Hebt u vader gezien, Moe?” vroeg de knaap bijna fluisterend, terwijl hij haar zacht naar zich toe trok.

„Ja, kind, — en wanneer zal ik hem nu weerzien!”

Door droefheid overweldigd barstte zij in tranen uit, en verborg het gelaat met beide handen. Verschrikt keek Alexis haar aan, „Moe,” begon hij na

een poosje stilzwijgen, „kunnen wij niet naar vader toe gaan?”

„Als gij maar zoo ziek en zwak niet waart, mijn lieveling, dan gingen wij dadelijk; maar nu is het onmogelijk.”

„En als de Heer mij wegnam, zoudt u dan dadelijk naar vader gaan?”

„O, kind, spreek daar niet van! Ik kan er niet aan denken! En wat zou vader bedroefd wezen als ik u niet meebracht!”

„Dan zal ik vragen, of de Heer mij beter wil maken,” hernam de knaap beslist, en met dit besluit legde hij zich rustig neder.

Inmiddels had Moscovitz gelegenheid gevonden het pakje te openen. Het bevatte, behalve een brief van zijn echtgenoote, al het papieren geld — veertig gulden ongeveer, dat zij in huis had. „Hoe kan zij nu toch zoo wezen!” mompelde hij hoofdschuddend, „zij zou het voor haar zelve en ons kind zoo goed kunnen gebruiken! — Ja, zij heeft wel gelijk”, ging hij voort, den brief inziende, „dat ik zonder geld niets kan aanvragen, allerminst in een plaats, waar niemand mij kent, maar toch... zij had het niet moeten doen! Allicht zal ik genoeg kunnen verdienen, om niet van honger om te komen, en meer heb ik voorloopig niet noodig, nu *zij* er toch niet zijn.”

De lezer moet weten, dat hij nog een kapitaaltje bezat, waarvan de intrest voldoende was voor het onderhoud van vrouw en kind. Wat er meer noodig was, had hij verdiend met den verkoop van wollen

en katoenen stoffen, en hij was voornemens ook in zijn nieuwe woonplaats daarin te gaan handelen. Indien hij echter meende, dat dit daar even gemakkelijk gaan zou als in Moskou, dan vergiste hij zich deerlijk. Honderden kwamen er dagelijks terug binnen de grenzen van het Jodengebied; en ook in het stadje W., waar de reis voor hem naar toe ging, was het aantal inwoners zonder middel van bestaan, binnen korten tijd zoozeer toegenomen, dat zij elkander verdrongen om op de een of andere wijze iets te verdienen. En wat de woningen betrof, die waren er zoo overvol, dat er veelal drie of vier gezinnen in één kamer huisvestten. Dat deze overbevolking alles behalve gunstig op den gezondheidstoestand werkte, en dat besmettelijke ziekten er het gevolg van waren, valt licht te begrijpen. „Ik zal aan Martha schrijven, dat zij vooreerst nog maar niet komen moet, al zou Alexis ook heelemaal beter zijn,” zoo besloot Levi, nadat hij er eenige weken had doorgebracht, „hoe vurig ik ook verlang hen weer te zien; want dit is geen atmosfeer voor hen om in te leven.”

Eerdad hij echter aan dit voornemen gevolg gegeven had, kwam er een brief van Martha, waarin zij hem meldde, dat zij opeens van alle middelen tot onderhoud verstoken was. De oorzaak hiervan willen wij den lezer wat uitvoeriger, dan zij het aan Levi deed, mededeelen: In het jaar 1882, dus omstreeks acht jaar vóór den aanvang van dit verhaal, waren de zoogenaamde Meiwetten verschenen, waarbij aan de joden in Rusland vele rechten benomen werden,

en het hun onder andere ook niet langer werd toegestaan hun geld als hypotheek te geven op landerijen of deze in eigendom te bezitten. Nu had Levi Moscovitz zijn kapitaaltje juist afgestaan aan een boer, in wien hij volkomen vertrouwen stelde, waarom hij hem niettegenstaande die bepaling, het geld had laten behouden. En de man had ook zijn vertrouwen niet beschaamd; want geregeld had hij steeds de verschuldigde interest betaald; doch nu was hij gestorven en de zoon vond het volstrekt niet noodig aan zijne verplichtingen tegenover den Israëliet te voldoen, waartoe de wet hem in geen geval noodzaakte. Hij weigerde dus zoowel aflossing als betaling van rente en stoorde zich in 't geheel niet aan al wat juffrouw Moscovitz aanwendde om hem tot andere gedachten te brengen. Dit nu schreef zij aan haar echtgenoot en ook hij wist er niets anders aan te doen dan eenvoudig er in te berusten. Doch wat moesten zijn vrouw en kind nu beginnen? Zijn zwager Simon was ook niet in staat hen te helpen, want zijn zaken waren in den laatsten tijd zeer achteruitgegaan, doordien velen met wie hij handel dreef, zonder uitstel de stad hadden moeten verlaten en daardoor niet in staat geweest waren hunne schulden te voldoen. Hoogstens kon hij juffrouw Moscovitz en haar kind eenige weken in huis nemen, maar dat was ook al. Men kan zich denken wat er in Levi omging, toen hij dit alles vernam! Daar zat hij in het hokje, dat een kamertje moest heeten, en nog door twee anderen, die echter nu niet thuis waren, met hem gedeeld

werd, terwijl het tot zit- en slaapkamer, keuken en bergplaats tegelijk dienen moest. Menige zucht werd daar door hem geslaakt, vooral nu bij het lezen van Martha's brief. Met de hand aan 't hoofd zat hij er langen tijd op te staren, en hoe langer hoe donkerder kwam de toekomst hem voor; waar zou hij uitkomst vinden? — „Roept Mij aan in den dag der benauwdheid, Ik zal er u uithelpen en gij zult Mij eeren,” deze woorden kwamen hem eensklaps voor den geest. Jehovah had ze gesproken, dat wist hij wel, maar . . . „als Jezus van Nazareth nu toch werkelijk de beloofde Messias eens ware, hoe vreeselijk vertoornd moet God, de Heer dan wel op mij wezen!” zoo dacht hij. Hoe menigmaal had hij deelgenomen aan de vervloeking in de Synagoge over Hem uitgesproken! Hoelang ook was hij in onverschilligheid voortgegaan zonder ernstig naar de waarheid onderzoek te doen! Neen, hij durfde Jehovah niet aan te roepen, voordat hij zekerheid hieromtrent bekomen had. „En den Heere Jezus, tot Wien zijn vrouw en zijn kind zoo vol vertrouwen konden bidden — zou Hij waarlijk macht hebben het gebed te verhooren? Zou Hij waarlijk Gods Zoon wezen?” — Als een baar der zee, zoo werd Levi door al deze vragen, die in zijn ziel oprezen, geslingerd. „En indien dit zoo wezen mocht,” zoo dacht hij verder, „hoe zou ik dan van Hem, zoozeer door mijn volk en ook door mijzelf veracht en miskend, barmhartigheid kunnen verwachten!” Arme Levi! Hoe geheel verlaten gevoelde hij zich! Ja diep ongelukkig, meer dan ooit te voren.

Daar tast hij in den zak, haalt het Bijbeltje van zijn kind er uit te voorschijn en opent het. Waarom gevoelde hij zich opeens daartoe gedrongen? Hij zou het niet hebben kunnen zeggen, maar hij deed het en wat las hij daar? „Het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon, reinigt ons van alle zonde.” — Plotseling ging er een licht voor hem op! Door *bloed* moest God verzoend worden; spraken daarvan niet al de offeranden van eertijds? En was niet zoo menigmaal de vraag reeds bij hem opgerezen, hoe het mogelijk zijn kon, dat er thans aan de rechtvaardige eischen van Jehovah voldaan werd zonder het storten van bloed? Doch nu, opeens werd het hem duidelijk: al die offeranden van vroeger waren slechts zinnebeelden van dat ééne volmaakte Offer! Ja, hij zag de overeenkomst van het Paaschlam en den Eénen, die genoemd werd. „Het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt.” Gelijk een bliksemstraal in een oogwenk den ganschen omtrek verlicht, zoo snel ging hem dit alles door de ziel; zoo plotseling drong het Goddelijk licht in hem door, om echter niet terstond weer te verdwijnen, maar steeds helderder te schijnen.

Het vervulde hem met ontroering, maar tegelijk ook met ongekende vreugde. „Reinigt van alle zonde,” hij kon niet nalaten die woorden telkens weer uit te spreken en in aanbidding knielde hij neder om dien Heiland te danken voor Zijn onuitsprekelijke genade.

Wel werd hij terstond daarop door allerlei twijfelingen overvallen, en liet de vijand niet na een poging te doen om dit verloren, maar nu gevonden schaap

van het Huis Israëls weer aan de trouwe hoede van den Grooten Herder der schapen te ontrukken, maar Deze heeft zelf gezegd: *Niemand* zal ze uit Mijne hand rukken," en „niemand kan ze rukken uit de hand Mijns Vaders." Levi wist dit nog niet, doch daarom was het niet minder waar, en weldra stond hij weer vast in het geloof, door den Heiligen Geest in zijn hart gewerkt. En wonderlijk, nu was hij ook niet meer bezorgd voor de omstandigheden van dit leven. Ja, indien vrouw en kind hem moesten ontvallen, hij meende in die oogenblikken sterk genoeg te wezen, om zelfs die zwaarste aller beproevingen te kunnen dragen: Immers, hij zou hen weerzien daar, waar geen scheiding meer wezen zou. O, hoe gaarne had hij naar hen toe willen snellen om getuige te wezen van hunne vreugde bij het vernemen dier blijde tijding en te zamen den Heer te danken. Maar welk een afstand scheidde hen! Twee en twintig uren sporens. En bovendien, was hij niet een banneling, een verstootene . . . „maar door God aangenomen" weerklonk het daarbinnen als een juichtoon, die alles overstemde.

Had zijn Martha dit slechts geweten, hoe zou zij terstond haar tranen hebben gedroogd! Doch nu had de droefheid haar overmeesterd en alles scheen haar even duister en hopeloos toe. „Al de slagen komen nu ook opeens," zoo klaagde zij; „wat zal toch het einde van dit alles wezen?"

„Moe," zei Alexis, die juist wakker geworden was, „had Martha toch den Heere Jezus lief?"

„Wat bedoel je, kind?“ vroeg zijn moeder half verschrikt over deze vraag, die zij onwillekeurig op haarzelve toepaste.

„Martha zat immers niet aan de voeten van den Heere Jezus, zooals Maria, niet waar, Moe?“

„Neen, kindlief, zij was zoo druk bezig met andere dingen, maar toch had zij den Heere Jezus lief.“

„Zoudt u mij die heele geschiedenis nog eens willen voorlezen?“ hernam de knaap en zag haar smeekend aan.

„Welzeker, lieveling,“ was het antwoord, waarna juffrouw Moscovitz het elfde hoofdstuk van Johannes opzocht. Langzaam begon zij te lezen, totdat zij kwam bij deze woorden door den Heere Jezus tot Martha gesproken: „Heb Ik u niet gezegd, dat, zoo gij gelooft, gij de heerlijkheid Gods zien zult?“ Toen hield zij op, verborg het gelaat met beide handen, tot groote verbazing van Alexis, en riep daarna diep bewogen uit: „Ja, Heer, ik geloof, dat het zoo zijn zal ook met mij! Uwe macht reikt immers tot over dood en graf, zoudt Gij dan ons niet kunnen voeren uit de ellende, tot verheerlijking van Uwen Naam? Ik dank U, Heer, voor deze woorden.“

„Ja de heerlijkheid Gods heb ik nu gezien!“ riep zij eenige dagen later uit, terwijl zij bezig was een brief van Levi, zoo pas ontvangen, te lezen: „Ook mijn doode is levend geworden!“

En evenals haar man ontviel ook haar de bezorgdheid voor het overige.

VII.

Twee weken nadat Moscovitz de deur der gevangenis voor zich had zien opengaan, viel dit voorrecht ook te beurt aan Mozes en Nathan, waarover de beide jongens zich niet weinig verheugden. Geen der overige gevangenen zag er bij het naar buiten treden zoo welgemoed uit als zij, want de toekomst baarde hen nog geen zorg, gelijk de anderen, die ouder waren en meer evaringen hadden opgedaan.

Alles zou zich wel schikken, meenden zij, en een reisje te maken, zij het ook in gezelschap van misdadigers en als bannelingen, dat trok hen niettemin aan. Wat gaven zij om koude of ongemak, als aan het eind de vrijheid hen wachtte en nieuwe vooruitzichten! Wel gevoelde Mozes zich zeer ongesteld en scheen het hem toe als zouden de laatste krachten hem gaan begeven, maar hij geloofde stellig, dat het inademen van frissche lucht hem weldra geheel zou doen herstellen. Wat Nathan betref, hij was vast besloten al zijn krachten in te spannen om veel geld te gaan verdienen; dan zou hij goed voor zijn zwakkeren broeder kunnen zorgen en bovendien nog in staat zijn iets moois te koopen voor tante Sara en het kleintje, en misschien ook wel voor Alexis Moscovitz. Toen zij echter na een lange, eentonige, vreeselijk vermoeiende reis van twintig uren sporens, zonder eenig voedsel te hebben gebruikt gedurende al dien tijd, verkleumd, ja verstijfd van koude in een

vreemde plaats werden neergezet, geheel aan zichzelf overgelaten, toen hadden zij groote moeite hunne tranen te weerhouden, en wisten zij niet wat te gaan beginnen.

„Waar zullen wij vannacht een onderkomen vinden?” zuchtte Mozes, die moeite had op de been te blijven en zich zoo akelig gevoelde, dat hij onwillekeurig aan sterven begon te denken; en gedurig stond het beeld van Alexis Moscovitz hem voor oogen, die zoo blijmoedig aan zijn heengaan van deze aarde scheen te kunnen denken en er over sprak als wachtte hem — niet een somber graf — maar een heerlijk tehuis, waarnaar hij verlangde.

„Ik geloof, dat ik zoo meteen in elkaar zal zakken,” hernam hij, steeds zwaarder leunend op Nathan, die zich dapper wilde houden, maar toch ook haast niet meer verder kon.

„Het begint al donker te worden,” sprak hij, niet zonder angst om zich heen ziende, „wil ik aan dat huisje daar ginds eens aankloppen?”

Mozes knikte toestemmend, en sleepte zich met zijn broertje voort naar de aangeduide woning. Een lange vrouw met norsch voorkomen deed de deur open en keek alles behalve vriendelijk neer op de beide knapen, waarvan de jongste haar smeekend om een nachtverblijf vroeg en een stukje brood.

Zwijgend en met zichtbare minachting nam zij hen van het hoofd tot de voeten op, en — „als dat geen jodenbengels zijn,” riep zij uit, „dan is mijn naam geen Nadia meer!” Daarop meteen de deur dicht duwend,

voegde zij er op spottenden toon bij: „je bent hier niet terecht, hoor! ziet maar, of je een ander kunt beetnemen!”

Teleurgesteld en ontmoedigd gingen de jongens heen.

„Kom, Mozes, loop nu nog een eindje voort,” zei Nathan, na een oogenblik stilzwijgen, daar hij zag, dat zijn broeder groote geneigdheid betoonde om te blijven staan, „iedereen zal ons toch . . . O, zie eens!” viel hij zichzelf in de rede, „is dat niet dezelfde mijnheer, dien wij in Moskou eens gezien hebben? Bij dien grijsaard op straat, weet je wel? — kijk dan, Mozes!” Lusteloos wendde Mozes het hoofd in de aangewezen richting. „Ja,” riep hij uit, en een straal van hoop werd zichtbaar op zijn bleek gelaat, want nu eerst werd hij zich bewust van hetgeen Nathan zeide, „hij is het! — loop hem na; ik geloof zeker, dat hij ons zal willen helpen.” Doch reeds was de aangesprokene op weg, en zoo snel zijn beenen hem nog dragen konden, volgde hij den vreemdeling, die gelukkig even stilhield bij het vernemen van naderende voetstappen achter zich; anders zou hij hem moeilijk ingehaald hebben.

„Wat is er, ventje?” klonk het hem tegen, „wou je mij wat vragen?”

„Wij hebben geen onderkomen, Mijnheer,” zoo begon hij aarzelend; „niemand kent ons hier, en Mozes kan haast niet meer voort.”

„Is Mozes uw broertje? De knaap, die daar ginds aankomt?”

„Ja, Mijnheer; — ik geloof, dat hij ziek is; hij wil

telkens gaan zitten, maar dan zou hij immers bevriezen?"

Nathan had moed gekregen door den blik vol deelnemende belangstelling, waarmede de vreemde heer hem beschouwde.

„Ja zeker, dat zou wel kunnen gebeuren,” antwoordde deze, „het is er kortd genoeg voor. — Maar, vertel eens, hoe komt het, dat jelui hier zoo alleen rondzwerft in een plaats, waar niemand je kent?"

In weinige woorden vertelde Nathan, wat hiervan de oorzaak was; en dat zijn mededeeling den onbekende niet onverschillig liet, was duidelijk te bemerken aan de uitdrukking van diens gelaat, waarop thans zoowel verontwaardiging als medelijden te lezen stond.

„Twee kinderen, arme weezen, aan honger en ellende prijs te geven,” mompelde hij, „'t wordt hoe langer hoe erger!"

Hijzelf was geen Israëliet zooals Nathan al eens verondersteld had, maar een prediker der Stundisten; en als zoodanig was hij ook een bezoek komen brengen bij juffrouw Moscovitz, toen Mozes hem daar aan de deur ontmoette. Doch niet alleen een prediker des Evangelies was hij, maar ook een waar kind van God, een volgeling van den Heere Jezus, niet slechts in naam maar in werkelijkheid. Door de liefde van Christus, in zijn hart uitgestort, gevoelde hij zich gedrongen, om, evenals de dienstknecht in de gelijkenis van het groote avondmaal, uit te gaan in de straten en stegen, en te zeggen tot armen, verminkten, blinden en kreupelen: „komt, want alle dingen zijn gereed."

Ook was hij met ontferming bewogen over de ongelukkige, vervolgd, mishandelde en verjaagde Israëlieten, die nog steeds met een deksel op hun hart voortgingen den Messias te verwerpen. Ook aan hen trachtte hij de blijde boodschap des heils te brengen en hen de liefde voor te stellen van Hem, dien zij miskenden en verachtten. Tevens deed hij al wat in zijn vermogen was om hun ellende te verzachten, hetzij door in woord of geschrift voor hen te pleiten bij invloedrijke personen, of ook door zelf de behulpzame hand te bieden, waar hij er toe in staat was. Onze Mozes had zich dus niet vergist, toen hij van hem bereidwilligheid tot helpen verwachtte. Ja, hij wilde aan de beide jongens gaarne een onderkomen en voedsel verschaffen, doch hijzelf verkeerde als vreemdeling in dit stadje en vertoefde er slechts enkele dagen, om op het landgoed van een vermogend heer, die ook tot de Stundisten behoorde, het Evangelie te prediken. Natuurlijk moest dit zeer in 't geheim geschieden, want de Russische regeering liet, en laat ook thans nog, volstrekt niet toe, dat de belijders van het Evangelie eenige poging aanwenden, om ook anderen met het Woord des Heeren bekend te maken; maar de heer Moritz, zoo heette deze prediker der waarheid, had geleerd Gode meer te gehoorzamen dan de menschen, en zonder vrees deed hij het werk, hem door zijn Grooten Meester opgedragen. Hij moest echter voorzichtig wezen en niet noodeloos de aandacht op zich vestigen of opspraak verwekken, wat licht zou gebeuren, wanneer hij, een vreemdeling,

zijn weg, die door een druk gedeelte van het stadje voerde, voortzette in gezelschap van de beide jongens, zoo duidelijk kenbaar als Israëlieten. Bovendien zou de oudste van hen stellig geen half uur meer kunnen loopen, en zoover was het landgoed, waarheen hij zich thans begaf, minstens nog van die plek verwijderd.

Een oogenblik overlegde hij wat te doen. Daarop sprak hij, terwijl zijn gelaat eensklaps verhelderde: „Komt maar mee met mij; heel dicht hier bij woont iemand, die u zeker op de een of andere wijze helpen zal. Hij is een Israëliet van geboorte, en nu behoort hij ook tot het ware zaad van Abraham; mocht hij u nog tot zegen zijn!”

„Daar begrijp ik niets van!” dacht Mozes, die intusschen naderbij gekomen was en de laatste woorden van den heer Moritz verstaan had. Hij gevoelde zich echter te afgemat om er lang over na te denken, of iets te vragen.

Zwijgend liepen de jongens naast hun beschermer voort, totdat zij, na enkele oogenblikken stilhielden voor een huisje, dat er zeer vervallen uitzag. Voor het benedenraam, waarvan de kleine ruitjes stijf bevroren waren, stonden een paar brandende vetkaarsjes om licht te verspreiden over eenige koopwaren, welke daar uitgestald lagen; doch niemand kon ze buiten onderscheiden. Zij traden het winkeltje binnen, waarop een vrouw met armoedig voorkomen verscheen en den heer Moritz, met iets achterdochtigs in haar blik, vroeg, wat hij verlangde: Zulke deftig gekleede bezoekers was zij niet gewend te zien binnentreden, en

van dergelijke lieden verwachtte zij niet veel goeds.

„Ik wensch Levi Moscovitz even te spreken,” was het antwoord, „is hij thuis?”

De aangesprokene bromde iets tusschen de tanden en ging weer heen.

„Zegt hij Moscovitz?” fluisterende Mozes zijn broertje in 't oor, daar hij zijn eigen ooren niet vertrouwde bij het vernemen van dien hem zoo welbekenden naam; doch Nathan had niet geluisterd: de bonte mengeling van koopwaren, waaronder ook een paar bosjes gedroogde paddestoelen — voor hem een lekkernij — had zijn aandacht bezig gehouden.

Even daarna ging de deur weer open, waardoor de vrouw verdwenen was, en . . . „ja, wezenlijk!” riep Nathan uit, terwijl de matte uitdrukking op Mozes' gezicht, een oogenblik plaats maakte voor levendige belangstelling en blijde verrassing: Ja, het was Levi Moscovitz, de eigen broer van hun tante Sara, en de vader van hun speelmakkertje Alexis!

Groote verbazing teekende zich op 't gelaat van den binnentredende, toen hij daar eensklaps de beide knapen, verbannen evenals hij, voor zich zag staan, en dat wel in gezelschap van den heer Moritz! Wat dezen betrof, Levi wist wel het doel van zijn verblijf in dit stadje; ja, zelf had hij den vorigen avond de evangelieprediking op het landgoed bijgewoond, tot niet geringe verrassing van den prediker, die wel allerminst Levi Moscovitz, dien hij nog in de Tsarenstad waande, onder zijn toehoorders had verwacht. Hoe was de Israëliet er toe gekomen zich naar de prediking

te begeven? Wel, hij had juist dien dag een bezoek gebracht aan een boer, die nu en dan iets van hem kocht; en in de volheid zijner vreugde — het was eerst twee dagen geleden, dat hij den Heere Jezus had leeren kennen als zijn Verlosser en Zaligmaker — in de volheid zijner vreugde had hij een gesprek aangeknoopt met dien man, over het heil, dat in Christus is. Het gevolg hiervan was geweest, dat de boer hem uitnodigde een evangelieprediking met hem te gaan bijwonen op het landgoed van zijn vroegeren meester, baron Kazanski.

Gaarne nam hij die uitnodiging aan; en verbeeldt u zijn verrassing, toen hij daar den heer Moritz voor zich zag, die hem in Moskou meermalen had opgezocht en naar wiens prediking hij af en toe met zijn Martha was gaan luisteren. Als deelgenoot van dezelfde genade, als medereiziger naar het hemelsch Vaderland, kon hij hem thans begroeten, en het valt licht te begrijpen, dat hij niet lang draalde met zich als zoodanig bekend te maken. En nu had hij wel verwacht hem vóór zijn vertrek nog eens weder te zien, doch op dit oogenblik en in gezelschap van Mozes en Nathan toch niet.

„Kent gij deze jongens?” vroeg de heer Moritz op zijn beurt verwonderd! „Zoo, zoo,” hernam hij, nadat Moscovitz hem de zaak had duidelijk gemaakt, „dan durf ik met te meer vrijmoedigheid voor den dag komen met mijn verzoek, hoewel ik mij toch overtuigd hield, dat gij de arme weezen niet aan hun lot zoudt willen overlaten. Ik kom vragen, of gij ze niet

voorloopig een onderkomen en wat voedsel zoudt kunnen bezorgen?"

„Een onderkomen dat zal afhangen van degenen, die hetzelfde vertrekje met mij deelen, en voedsel . . .”

Levi zweeg en keek peinzend voor zich. Hij zelf kon niet meer bekomen dan één maaltijd per dag, en daar hij die pas eenige uren te voren gebruikt had, moest hij minstens nog twintig uren wachten, voor hem andermaal iets voorgezet zou worden. Daarbij kwam nog, dat hij dien middag juist zijn laatste geldstuk had uitgegeven om zijn kostvrouw te betalen; wat dus te antwoorden, zonder den schijn aan te nemen van zijn nood te willen klagen?

„Valt het u moeielijk, Moscovitz?” vroeg de heer Moritz, die wel begreep wat er aan haperde, met iets in zijn stem, dat tot vertrouwen uitlokte; „gaarne wil ik u helpen aan eenig geld.”

„Liever zou ik dat niet willen aannemen,” zei Levi aarzelend, „maar . . . ik zie geen kans de arme kinderen iets te geven.”

De prediker haalde nu eenige zilveren roebels uit zijn geldtaschje te voorschijn en gaf ze Levi met de woorden: „wij zijn immers broeders, Moscovitz, en volgelingen van Hem, die armer was dan één van ons?”

De wolk verdween van Levi's gelaat, om plaats te maken voor heldere zonneshijn. „Dank u voor die herinnering,” sprak hij, „gaarne wil ik uw gave aannemen. — Doch nu zal ik eens even gaan vragen, of er een plaatsje voor de jongens ingeruimd kan worden.”

Dit zeggende speedde hij zich weg, om echter weldra

met betrokken gelaat terug te keeren. „Zij willen er niet van hooren,” sprak hij zacht en haastig, „zelfs niet als ik mijn eigen slaapplaats wil afstaan, die trouwens klein genoeg is voor één. — Maar misschien weet ik toch wel raad: v. Praag, een oude kennis van mij, is ook hier in de stad komen wonen, en hem gaat het tamelijk goed. Op mijn verzoek zal hij hen voor eenige nachten althans wel willen huisvesten, en dan kunnen wij verder zien. In Moskou hebben Martha en ik gelegenheid gehad, zijn vrouw een dergelijken dienst te bewijzen, en dit is hij nog niet vergeten, zooals hij onlangs blijken liet.”

„Is zijn woning ver hier vandaan?” vroeg de heer Moritz met een bezorgden blik op Mozes, die met gesloten oogen tegen den muur geleund stond.

„Een kwartier gaans ongeveer,” was het antwoord.

„Hij zal zoo ver niet meer kunnen loopen,” hernam de prediker.

„Arme jongen,” zei Moscovitz, die nu eerst recht gewaar werd, hoe doodelijk bleek en afgetobt de knaap er uitzag; „wacht, ik zal hem op mijn schouder zetten, zóó zwaar is hij niet!” En meteen de daad bij het woord voegend, traden zij te zamen naar buiten.

VIII.

De winter was voorbijgegaan; de laatste sneeuw was weggesmolten en een zachte lentekoelte woei door de openstaande ramen naar binnen.

Juffrouw Moscovitz zat er van te genieten voor een der vensters in de woning van haar zwager Simon, waar zij met haar zoontje Alexis reeds twee maanden had vertoefd. Zoo lang hadden haar bloedverwanten haar en haar kind niet kunnen onderhouden, ware zij niet in staat gesteld geworden, om met naaien en strijken althans zooveel te verdienen, dat zij hen een matige vergoeding daarvoor geven kon. Nu echter was de tijd genaderd, waarop zij dit toevluchtsoord verlaten zou, om met haar zoontje de verre reis te ondernemen naar de plaats, waar haar echtgenoot zich bevond. Deze had intusschen, door bemiddeling van den heer Moritz, een betrekking gekregen als opzichter, en wel bij baron Kazanski. Hij bewoonde nu ook een aardig huisje op het landgoed, en vol verlangen zag hij uit naar vrouw en kind, die hij thans behoorlijk zou kunnen onderhouden, zonder hen te moeten blootstellen aan de bedompte atmosfeer, waarin hij zelf reeds zoo moeielijk had kunnen leven.

Gedurende de winterkoude had juffrouw Moscovitz het echter niet durven wagen met Alexis, hoewel deze boven verwachting in beterschap toegenomen was, op reis te gaan, vreezende, dat zijn gestel er te

veel door lijden en hij misschien onderweg reeds bezwijken zou; bovendien had het haar aan reisgeld ontbroken. Doch sedert eenige weken was ook hierin voorzien; het geheele bedrag was haar door een onbekende toegezonden. In stilte hield zij het er voor, dat de heer Moritz het gedaan had, daar deze met hare omstandigheden bekend en altijd bereid was om te helpen; doch zeker wist zij het niet.

Zoo was zij dan nu besloten zoo spoedig mogelijk te gaan. En brandde zij van verlangen weer met haar echtgenoot vereenigd te zijn, met wien zij voortaan te zamen den Heer zou kunnen dienen, Alexis verheugde zich niet minder zijn vader weldra te zullen weerzien; ja, de gedachte daaraan maakte hem zoo opgewonden, dat zijn moeder bijna vreesde dit onderwerp aan te roeren, daar zijn zwak gestel volstrekt geen overspanning verdragen kon. En zoodra hij maar even hoestte of klaagde over pijn in de zij, dan was het haar aan te zien, dat zij zich angstig maakte.

Nu evenwel schenen geen zorgen haar te kwellen, en een glimlach speelde haar nu en dan om de lippen bij het herlezen van den brief, dien zij zooeven ontvangen had. „Wat is de Heer toch goed,” sprak zij half overluid, zóó dat Alexis, die in een gemakkelijk stoeltje, dicht bij haar zat, het nog juist verstaan kon, „en hoe wonderbaar heeft Hij alles geleid!”

„Staat er wat goeds in den brief, Moe?” vroeg Alexis, die een beetje nieuwsgierig begon te worden, „wilt U er mij niet wat van voorlezen?”

„Ik zal het je wel vertellen, kindlief, dan begrijp

je het beter," was het antwoord, waarmee de knaap terstond genoeg nam. „Pa schrijft over Mozes, aan wien je eenige maanden geleden een Bijbeltje geleend hebt, weet je nog wel? — De arme jongen is erg ziek, dat heb ik je al verteld, niet waar? En eerst was hij heel bang om te sterven; telkens sprak hij daarover, en als hij koorts had riep hij den Heere Jezus aan zonder het te weten. Dit kwam zeker, omdat hij in uw Bijbeltje gelezen, en er veel over nagedacht had. Uw vader hoorde dit en kon niet nalaten tot hem te spreken over den lieven Heiland, hoewel de menschen, bij wie Mozes in huis is, er veel op tegen hadden. Hij vertelde hem, dat de Heere Jezus waarlijk de Messias is, die de Israëlieten reeds zoolang verwachten, en dat Hij op aarde gekomen is, om te zoeken en zalig te maken, wat verloren is, en daartoe Zijn kostbaar bloed heeft gestort.”

„Moe,” zei Alexis, toen juffrouw Moscovitz even ophield, „toen ik Mozes dat boekje gaf, heb ik den Heer gevraagd, of Hij wilde maken, dat Mozes Hem ook liefkreeg, en na dien tijd heb ik dat elken dag gebeden.”

„Nu mijn jongen, dan heeft de Heer uw gebed reeds verhoord; Mozes *heeft* Hem lief gekregen, en nu is hij zóó gelukkig, dat hij soms ligt te zingen op bed.”

„O, Moe, zei Alexis, opgetogen, wat ben ik blij! En *wat* zingt hij dan?”

„Een versje dat uw vader hem geleerd heeft,” antwoordde zijn moeder glimlachend; „dit is het:

„Als ik Jezus schaapje ben,
 En de stem mijns Herders ken,
 Volg ik Hem met groot verblijden,
 Laat mij gaarne door Hem leiden,
 Daar ik weet, hoe trouw gezind,
 Hij zijn zwakke schaapjes mint.

Zou ik dan niet vroolijk zijn?
 Hier verzacht Hij al mijn pijn,
 En aan 't eind van deze dagen
 Zullen mij Zijn Englen dragen
 In mijns Herders arm en schoot,
 Amen, mijn geluk is groot.”

„Hetzelfde versje, dat *ik* altijd zoo graag zing!”
 riep Alexis uit.

„Ja, en zóó dikwijls hebt gij het gezongen, dat uw
 vader het daardoor kent.”

„O, wat aardig! — Hè, Moe, duurt het nog lang
 eerdad wij hier vandaan gaan? Misschien zal Mozes
 gaan sterven, en ik zou hem zoo graag nog eerst
 willen zien!”

„Nog maar drie dagen, als er niets tusschen komt;
 houd je nu maar heel bedaard, want als je weer
 ziek wordt, dan gaan wij vooreerst nog niet; denk
 er aan, ventje!”

Alexis lachte en beloofde er aan te zullen denken.

Moest hij echter nog drie dagen zijn ongeduld be-
 dwingen, wij zullen maar terstond ons vriendje Mozes
 eens gaan opzoeken en zien hoe het hem gaat. Wij
 vinden hem in de woning van v. Praag, die hem en

zijn broertje op verzoek van Moscovitz welwillend had opgenomen.

„Voor eenige dagen” had hij eerst gezegd, doch toen het bleek, dat Mozes ernstig ziek was en goede verzorging behoefde, had hij zich bereid verklaard hem voorloopig bij zich te houden, terwijl een kennis van den heer Moritz zich over Nathan had ontfermd. Zacht treden wij het kleine vertrek binnen, waar de arme wees een plekje gevonden heeft om het hoofd rustig neer te leggen. Bij zijn bed zit Moscovitz en nog iemand, in wien wij denzelfden persoon herkennen, die in de gevangenis het Bijbeltje van den grond opgenomen en ingezien had. Met een blik vol medelijden beschouwt hij den bleeken, uitgeteerden knaap, die nu en dan door een hevige hoestbui overvallen wordt, waarbij het tenger lichaam ineenkrimpt en een pijnlijke trek zich vertoont op het ingevallen gelaat. „Arme jongen,” zegt hij hoofdschuddend, „wel heeft hij reeds vroeg kennis gemaakt met de straffende hand Gods over Zijn volk!”

„Zeg liever: „met de opzoekende liefde van Hem, die kwam om het oordeel van God te dragen,” is het antwoord van Moscovitz, terwijl deze hem ernstig onderzoekend aanziet, als wil hij op zijn gelaat lezen, wat er in hem omgaat.

„Opzoekende liefde! Hoe verklaart gij dat?”

„Dat zal ik u zeggen. — Gij zijt sedert eenigen tijd bezig de geschriften van Mozes en de profeten te onderzoeken, niet waar?”

De aangesprokene knikte toestemmend.

„En daaruit begint u een licht op te gaan, is het niet? Een licht, dat u veeleer angstig maakt dan tot vreugde stemt? — Gij durft niet meer ontkennen, dat Jezus van Nazareth door God gezonden en waarlijk de Messias is!”

„Neen, maar ik heb nog volstrekt geen zekerheid.”

„Den oprechten gaat het licht op in de duisternis,” staat er geschreven; wat mij betreft, ik *weet* dat Hij het is, en door Gods genade mag ik mij in Hem verblijden als mijn Heiland en Zaligmaker. . .”

„Gij hebt mij nog geen antwoord gegeven op mijn vraag!”

„Heb slechts geduld. — Stel u thans eens voor. dat Jezus van Nazareth en Zijne volgelingen de waarheid gesproken hebben, wat gij reeds voor mogelijk houdt, dan zou immers deze knaap, gelijk allen, die van Hem afkeerig waren, voor eeuwig verloren zijn gegaan; want Hijzelf heeft gezegd: „Die den Zoon ongehoorzaam is, zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem.” En een Zijner volgelingen heeft gesproken: „Want er is ook onder den hemel geen andere Naam, die onder de menschen gegeven is, door welken wij moeten zalig worden.” Om hem nu te redden van het verderf, heeft de Heer hem alles ontnomen, ouders en bloedverwanten, ja zelfs de gezondheid, opdat hij zich ellendig en verlaten zou gevoelen, en daardoor gedreven worden tot den Heiland, van Wien hij meermalen had hooren spreken, en bij Hem te zoeken, wat hij wist, dat anderen bij Hem

gevonden hadden, zooals bijvoorbeeld mijn Alexis, een knaap van zijn leeftijd."

„Alexis," herhaalde Mozes, die met inspanning naar het fluisterend gesprek geluisterd had, „wanneer komt hij, mijnheer Moscovitz? Ik verlang zoo naar hem."

„Binnen drie of vier dagen zal hij wel hier kunnen wezen, denk ik; — maar wie weet, *hoe* hij komen zal," liet Levi er zuchtend op volgen, terwijl zijn gelaat eensklaps betrok en hij somber voor zich keek.

„Mijnheer Moscovitz," zei Mozes, hem zachtjes aanstootend, „hoe is die tekst ook weer . . . „Laat al uwe begeerten met bidden en smeeken . . ."

„En dankzegging bekend worden bij God," vervolgde Moscovitz, „en de vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, zal uw hart en zinnen bewaren in Christus Jezus." Ja, zoo is het; goed dat ge mij daaraan herinnert, mijn beste jongen. Maar vertel mij eens, Mozes, is er soms iets, dat je graag zoudt willen hebben? Kan ik iets voor je doen?

„Eigenlijk wel, mijnheer Moscovitz, ik heb een verzoek aan u."

„Wel, wat dan? Zeg het gerust!"

„Ik zou zoo graag willen," hernam de zieke aarzelend, „dat ik zelf een Bijbeltje had."

„Wel, jongenlief, het lezen zou je te veel inspanning kosten, dunkt mij; maar als je 't wilt, zal ik aan mijn vrouw vragen, of je dit testamentje een poosje ter leen moogt hebben; zij heeft dan wel een ander voor mij."

„Ik wou er een hebben, om er mee te kunnen doen, wat ik wil.”

„En wat zou je er dan wel mee willen doen?” vroeg Moscovitz met een glimlach.

„Ik zou het, eerdad de Heer mij wegneemt, aan Nathan willen geven, en hem laten beloven, dat hij het lezen zal.”

„O, is het dat! Welnu, dan zal ik vragen, of mijn vrouw dit afstaan wil.”

„En als zij nog wegblijft?” hernam de zieke, blijkbaar niet voldaan.

„Dan zal ik zorgen, dat gij er toch spoedig een krijgt.”

Thans gerustgesteld legde Mozes zijn hoofd weer neder op het kussen, en de beide mannen gingen samen heen.

Er verliep nu een week, maar wie er kwam, Alexis niet en evenmin zijn vader. Toch wist Mozes, dat juffrouw Moscovitz en haar zoontje reeds in de stad waren, want Levi v. Praag had ze gezien. Men kan zich denken, hoe teleurgesteld hij was en hoe hij gedurig giste wat er de oorzaak wel van zou kunnen wezen. Eindelijk kwam hij te weten, dat Alexis ziek was aangekomen, en dat ook zijn moeder ongesteld was tengevolge van de vermoeiende reis; daarom kon ook Moscovitz niet van huis.

Weer ging er een week voorbij, en Mozes begon de hoop op te geven, zijn vriendje op aarde nog te zullen weerzien. „In den hemel zal ik hem toch alles kunnen vertellen,” sprak hij tot juffrouw Moscovitz,

die nu weer hersteld was en hem een bezoek bracht, „en als *ik* daar het eerst kom, dan zal ik aan den Heere Jezus vragen, of ik hem de deur mag opendoen.”

„De deur *is* open, mijn jongen, voor allen, die waarlijk den Heere Jezus toebehooren; maar ik kom u juist vertellen, dat hij vandaag voor 't eerst weer even op mag zitten; zoo heel lang zal het dus niet meer duren, voordat hij eens uit mag gaan, en dan is zijn eerste tocht hierheen.”

Maar Mozes schudde treurig het hoofd. „Het zal toch te lang duren,” sprak hij zacht. En zoo was het ook. Wel kwam Alexis hem bezoeken, maar het was één dag te laat, tenminste om zijn stem te vernemen, want zien kon hij hem nog. En scheen het niet, met dien glimlach op zijn gelaat, of hij nog leefde, en slechts even was ingesluimerd?

„Zou hij wezenlijk dood zijn, Moe?” vroeg Alexis, „ik heb den Heer toch zoo dikwijls gevraagd hem te laten leven, tot ik weer beter zou zijn!”

„Hij leeft ook, mijn jongen, maar niet meer in dit lichaam, waarin hij zooveel pijn geleden heeft.”

„Maar, Moe, de Heer wist toch wel, dat ik hem zoo graag nog eens had willen spreken?”

„Krijg je van mij altijd wat je graag hebben wilt, Alexis?” Dit zeggende trok zijn moeder hem liefkozend naar zich toe.

„Neen, Moe, soms niet.”

„Waarom niet, mijn jongen?”

„Wel, omdat . . . omdat U altijd weet, wat goed voor mij is.”

„Altijd niet, Alexis; maar de Heer weet het wel altijd; en nu vond Hij beter, dat je Mozes niet meer spreken zoudt; is dat niet genoeg?”

Op dit oogenblik trad juffrouw van Praag, die hen even alleen gelaten had, het vertrekje weer binnen, vergezeld door Nathan, die er zeer bedroefd uitzag. „Nooit heb ik een kind bijgewoond als hij was,” sprak zij, met een blik naar het kleine ledikant; „maar hij was ook niet voor deze aarde bestemd.”

„Neen, want de Heer heeft hem weggenomen; doch wie is dan voor deze aarde bestemd? Wij zullen allen vroeg of laat vanhier gaan. Gelukkig, wanneer wij bereid zijn, zooals hij was, want „er is maar ééne schrede tusschen ons en den dood.”

De aangesprokene zuchtte en zweeg.

„Hebt gij nog wel eens nagedacht over ons laatste gesprek in Moskou?” hernam juffrouw Moscovitz.

„Ja, dikwijls; en om u de waarheid te zeggen, ben ik na dien tijd niet meer rustig geweest; het is of mij iets ontbreekt, dat ik moet trachten te vinden.”

„Dat is ook zoo.”

„Wat dan?”

„De vergeving uwer zonden en hét eeuwige leven; en niemand anders dan Jezus alleen kan u dat geven. O, mocht gij tot Hem gaan!”

„Gij spreekt precies als uw man; en mijn broer — zij bedoelde den medegevangene van Moscovitz, van wien reeds sprake geweest is — begint ook al op dezelfde manier; het is mij een raadsel! God alléén heeft toch macht de zonden te vergeven?”

„Laat mij u even herinneren, wat er geschreven staat in den profeet Jesaja: Een kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven, en men zal Zijnen Naam heeten Wonderlijk, Raad, Sterke God, Vader der eeuwigheid, Vredevorst.” Een kind is tegelijk de „Vader der eeuwigheid”. Een mensch was Hij, geboren evenals wij en toch de „Sterke God!” Is niet met recht Zijn naam „Wonderlijk?” — Ik bid U, denk er over na; uw eeuwig geluk hangt er van af!”

Of juffrouw v. Praag aan deze ernstige vermaning gehoor gegeven heeft, weten wij niet. Evenmin kunnen wij onzen lezers mededeelen, of Nathan trouw gebruik gemaakt heeft van het Bijbeltje, hem door zijn broeder nagelaten. Het was een kleine erfenis, maar niettemin onschatbaar groot van waarde; ja, kostelijker dan goud en edelgesteenten. Wij hopen, dat onze Nathan oogen gekregen heeft om dat te zien! Wat Alexis betreft, hij bleef den Goeden Herder volgen en zich in Hem verblijden, totdat hij, een jaar later, zijn vriendje Mozes volgde in de woningen des levens, waarnaar hij reeds vroeg had verlangd.
